1970
SAUSIS - JANUARY
Nr. 1

KARYS

KARYS

1970
Nr. 1 (1458)

Redaktorius
ZIGMAS RAULINAITIS

Administratorius
LEONAS BILERIS

Redaktoriaus pavaduotojas
JONAS RŪTENIS

Atskirus skyrius redaguoja:

P. PETRUŠAITIS
"Tremties Trimitas"

K. KODATIENĖ
"Šaulė Tremtyje"

BALYS BRAZDŽIONIS
"Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje"
BRONIUS BALČIŪNAS
"Karinės Žinios"
Leidžia:
L.V.S. RAMOVĖ N.Y. SKYRIUS

TURINYS

Klaipėdos paštas ..... (viršelis)
Balys Auginas — Amžiniems lietuviško pajūrio sūnums 2
A. Budreckis — Jasinskis—Lietuvos Jakobinas 4
R. Liormonas — Lietuviai kariai Vokietijos kariuomenėje 9
K. Ališauskas — Pirmojo Atskiro Lietuvių Vytauto Didžiojo bataliono tragedija Sibire 11
M. Karaša — Nepamirškime Karių-Kankinių 13
O. Urbonas — Žmogus, kuris pradėjo II Pasaulinį karą 15
B. B. — Europos gynyba 17
Tremties Trimitas 19
Šaulė Tremtyje 22
Lietuviai kariai Laisvajame Pasaulyje 24
Karinės Žinios 26
K r o n i k a 29

ATSTOVAI:

Baltimore — M. ŠIMKUS, Chicago — J. STANKŪNAS, Cleveland — F. EIDIMTAS, Los Angeles — O. ŽADVYDAS, Philadelphia — A. IMPOLĖNAS, Australija — V. ŠALKŪNAS

PLATINTOJAI

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MASS. — S. J. Minkus
CHICAGO, ILL. — M. Ambraziejus, "Gifts International", "Marginiai", "Parama"
DETROIT, MICH. — V. Perminas
GRAND RAPIDS, MICH. — J. Belinis
KENOSHA, WIS. — B. Juška
LOS ANGELES, CALIF. — V. Prižgintas
NEWARK, N.J. — Kazys Trečiokas
OMAHA, NEBR. — J. Kantanavičius
WOODHAVEN, N.Y. — "Romuva"
WATERBURY, CONN. — "Spauda"

KANADOJE

HAMILTON, ONT. — J. Orvidas
TORONTO, ONT. — Augustinas Kuolas, P. Misevičius
MONTREAL, QUE. — "Parish Library"

ANGLIJOJE

"DAINORA" — 74 Priory Road, Kew Surrey

AUSTRALIJOJE

S. Slavickas — 44 Slevin St., Geelong North, 3215, Vic. Australia
L. Vasiliūnas — 3 Wall Street. Norwood 5067

VENEZUELOJE

Kun. A. Perkumas, SDB — Centro Lituano, Plaza Principal de La Vega, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn, N.Y. 11221, U.S.A. Subscription $7.00 per year. Single copy 70 cents.
SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N.Y.

KU biblioteka
093 00523826 4

Įsteigtas Lietuvoje 1919— Nepriklausomybės kovų— metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 1 (1458) SAUSIS - JANUARY 1970

Balys Auginas

VILIŪGĖ

(Sonetas mūsų Baltijai)

LAIVAI, pakrauti ilgesiu, iškėlė burę —
Rūkuos sutirpsta artimi veidai, audroj nugurę.
Ir bangos miršta, dūždamos į aštrią uolą,
Ir iš dangaus gintāro skaidrios žvaigždės puola —
Krante—sudegusių mažų žvaigždžių skeveldros—
Suskilę šukės pasakų auksinės geldos,
Lyg irklo šipuliai pailsusios kelionės —

Kristalais sutrupėję viltys ir svajonės —
Ir kai rytais merginos renka pajūry gintārą —
Viliūgė jūra atvilnijus pažadais jom šnara.
Ir vėl naujų troškimų valtys jūroje paskęsta —
Žmogaus širdis, dienų migloj, vėl dovanoja klastą,
Nes ji pažįsta ilgesį. Ir žydraakę jūrę:—
Kaip moteris — ji audžia laimės ir mirties tau [burę —

J. Juodis — NERINGA

AMŽINIEMS LIETUVIŠKO PAJŪRIO SŪNUMS

BALYS AUGINAS

Sausio 15-tąją sukanka 47-neri metai nuo atmintinų Klaipėdos atvadavimo kovų, kai Klaipėdos kraštas su pačiu Klaipėdos miestu ir uostu grįžo atgal į lietuviškų rankų globą, į savo lietuvišką šeimą. Keturiasdešimt septintoji sukaktis mums vėl primena anas šaltojo sausio dienas, kai Klaipėdos kraštas, vietos sukilėlių ryžtu ir drąsa, pasiaukojimu ir gyvybės kaina buvo atvaduotas ir įjungtas į laisvosios Lietuvos šeimą.

Viena mintis, viena širdis ir ta pati atkakli laisvės ugnis žerėjo sukilėlių akyse. Visi — ir jaunuolis, atitrūkęs nuo mokslo suolo, ir artojas grublėtomis rankomis ir žilstelėjusiais paausiais, ir studentas ir atsargos karys — stojo vienon greton Tėvynės pajūrio ir savosios jūros ginti nuo svetimųjų įsibrovėlių, kurie per šimtmečius galando dantis, norėdami įsitvirtinti Lietuvos žemėje ir pasigrobti vienintelį Lietuvos uostą. Tačiau pajūrio amžinieji sūnūs nesutiko vergauti — jie pasiryžo verčiau mirti negu savąją jūrą ir žavingąsias smėlio kopas atiduoti svetimiesiems.

Šimtmečius trukusioj kovoj dėl Klaipėdos ir baltųjų pajūrio smilčių, kartų kartos pajūrio brolių ir sesių žuvo didvyrio mirtimi kartu su didžiuoju Herkum Mantu priešakyje, narsiai kovodami prieš kryžiuočius. Kartų kartos sugulė į baltąjį pajūrio smėlį, uždengdami juo savo jaunystę, pasiryžimą būti laisvais ir atkakliai skelbdami pasilikusiems savąjį testamentą: GYVENTI LAISVAIS SAVOJE ŽEMĖJE!

Šiandien, prisiminus Klaipėdos sugrįžimą į lietuvišką šeimą, verta prisiminti ne tik tuos, kurie paguldė galvas dėl lietuviškos jūros, bet ir visus sukilimo dalyvius, kurių vieni yra išvežti į Sibirą, kiti nacių kacetuose nukankinti ar jų Gestapo sušaudyti. Ir tik maža jų dalis šiandien išblaškyti po visus pasaulio kampus gyvena vienišas ir niūrias senatvės dienas. Štai dalis tų garbingų vyrų, kurie nūnai išvežti ir gal jau mirę raudonose Rusijos vergų stovyklose: buv. Šaulių Sąjungos veikėjas Daudžvardas; buv. "Trimito" redaktorius Jonas Kalnėnas; buv. Eltos atstovas Klaipėdoj, laikraštininkas Vincas Gvazdzinskas; laikraštininkas ir literatas Jonas Jablonskis, junioras; Šaulių Sąjungos veikėjas, Vyriausiojo Mažosios Lietuvos Gelbėjimo Komiteto narys Kazys Marcinkevičius; amerikietis lietuvis, Lietuvos kariuomenės leitenantas Purvis ir išvežtas, bet vėliau bolševikų į Lietuvą grąžintas rašytojas Augustinas Gricius-Pivoša.

Žuvęs Mažosios Lietuvos Gelbėjimo Komiteto narys dail. Adomas Brakas, Vokietijoje miręs to Komiteto pirmininkas aušrininkas Martynas Jankus; to Komiteto narys dr. Gaigalaitis. Iš Klaipėdos sukilėlių minime kapitoną Noreiką, kuris buvo viena pirmųjų aukų. Jis žuvo užimdamas prefektūrą. Vokiečių kacetuose buvo nukankintas Martynas Reisgys, ūkininkas, buv. Klaipėdos krašto direktorijos prezidentas; Edvardas Simonaitis, rektorius, buv. Klaipėdos krašto direktorijos prezidentas; Albinas Gailius, karininkas, buv. Klaipėdos krašto Gubernatūros referentas ir Klaipėdos pašto viršininkas. Ūkininkas Jokūbaitis, buv. laukininkų vadas; Rasavičius — verslininkas; visuomenės veikėjas Jonušaitis, saugumo policijos viršininkas Gvildys; krašto seimelio atstovas, buv. direktorijos prezidentas Borchertas.

Vokiečių gestapo sušaudyti Vilniuje tilžiečiai Jagomastai — tėvas ir sūnus, tilžietė Jagomastaitė-Vilmantienė, žurnalistė ir jos vyras Vilmantas; nacių teroro pasėkoje miręs Jokūbas Stikliorius, Aukuro Draugijos pirmininkas, žymus visuomenininkas, kilimo ragainietis.

Atskirai prisimename Vyriausiojo Mažosios Lietuvos gelbėjimo komiteto narį Stasį Girėną, žuvusį didvyrio mirtimi Soldino miške.

Jūs, mieli didvyriai, žuvę dėl Klaipėdos ir dėl visos Lietuvos garbės, kasmet šviečiate mums atminimuose, kaip didysis Klaipėdos švyturys švietė laisvai lietuviškai jūrai. Lekiantis kopų smėlis užtrins jūsų pėdas, kadaise įspaustas pajūrio smiltyse, tačiau atlikti žygiai ilgai bylos apie lietuvišką drąsą mūsų jaunajai kartai istorijos pageltusiuose puslapiuose . . .

Metai po metų žalsvosios jūrų bangos neramiai ošia lietuviškame pajūryje. Šiandien Baltija nerami, nes jos krūtinė sukaustyta rusiškojo okupanto grandinėmis. Šiandien Mažoji ir Didžio-

ji Lietuva kenčia tą pačią okupanto priespaudą. Tačiau šiandien norėtume nulenkti galvas prieš tuos Amžinuosius Lietuvius, kurie, kaip tikri lietuviškojo pajūrio sūnūs, liko to mūsų gintarinio pajūrio smiltimis, kurios amžiais švies kaip toji Kristijono Donelaičio, Mykalojaus Rėzos, Vydūno, Martyno Jankaus, Edvardo Simonaičio ir kitų didžiųjų lietuvių amžinoji Tėviškė ... Ak, tiesiame atminimų tiltą, lenkdami galvas prieš savo brolius, visur ir visada parodžiusius daug meilės savajam kraštui ir ranka rankon žengiančiais su Didžiosios Lietuvos broliais kelyje į laisvę, per šimtmečius kovojusiems už savo lietuvišką veidą, už savo teises būti bendros lietuviškos šeimos nariais. Garbė Jums, broliai, nes esate tikrieji ir Amžinieji Lietuviškojo Pajūrio Sūnūs!

Lietuvos kariuomenė įžygiuoja į išlaisvintą Klaipėdą, 1923 m. sausio 10 d. (Iš P. Lelio, Toronte, archyvo)

JASINSKIS — LIETUVOS JAKOBINAS

ALGIRDAS BUDRECKIS

Lietuvos sukilimo 1794 m. prieš rusus vadas, poetas, karštas demokratas ir mūsų krašto patriotas — Jokūbas Jasinskis buvo modernių laikų pirmasis mūsų nacionalistas ir demokratizmo skelbėjas. Deja, jo asmenybę lenkai savinosi, o mūsiškiai, susižavėję Kosčiuška, užmiršo, kad ir buvo kitų tos gadynės didvyrių.

I. KILMĖ

Jokūbas Jasinskis gimė 1759 m. šlėktos šeimoje. Tikslios datos nežinome. Yra ginčijamasi, kur jis yra gimęs. Anktyvesnieji biografai teigia, jog Jasinskis gimęs Vilniuje, o istorikas Henrykas Moscickis nukelia gimimo vietą į Kujavą. Moscickis yra pirmasis lenkų istorikas pasisavinęs Jasinskį ryšium su gimimo vieta. Nors daugumas biografų rašo, kad Jasinskio tėvų kraštas buvo Lietuva ir kad jisai nepaprastai daug nuveikęs jos labui, Moscickis teigė, kad Jasinskis yra didlenkis (wielkopolanin). Jo argumentas pagrįstas vienu Jasinskio išsireiškimu: "Esu lenkas, laisvai tą priėmiau visa siela, protu, kalba ir veiksmu. Ne tiek buvimu, kiek žinojimu." (žr. H. Moscicki, *General Jasinski i Powstanie Kosciuszkowskie*, psl. 53)

— — —

Taip konstatavęs, Moscickis pereina į lenkams būdingą "fanaberiją". Girdi, gimęs Kujavoje, Jasinskis iš karto — mozūras, studijavęs Varšuvoje, tapo didlenkiu, o atsidėkodamas Jogailai už didingą praeitį, nuvyko į Vilnių, kad ir ten pasidarbuotų. Faktinai, vieno eilėraščio posakis dar neapsprendžia žmogaus tautybės. XVIII amžiuje polonizmas padarė žymią įtaką į bajoriją. Visi, tačiau, buvo laikomi Žečpospolitos piliečiais. Nebuvo ryškios diferencijacijos tarp lenko ir lietuvio. Visi ponai jau lenkiškai slebizavo, nors daugelis jų ir gynė Lietuvos savarankiškumą. Kad jaunas kariūnas, Varšuvoje auklėtas, parašytų poemoje, kad lenkas esąs, dar nereiškė, kad lietuvybė jame būtų mirusi.

Juk, nacionalizmo sąvoka tada, dar nebuvo išryškėjusi Lietuvoje. Daugelis lietuvių šlėktos laikė save *gente lituanus, natione polonus* (t.y., gimimo lietuvis, tautybės lenkas). Jei Jasinskis savęs nelaikė lietuviu, tai kodėl mokslo metais bičiuliavosi vien tik su Lietuvos žmonėmis? Kodėl vyko Lietuvon laimės ieškoti (tuomet Varšuvoje buvo daugiau galimybių)? Kodėl parodė "separatistinį" polinkį Kosciuškos sukilimo metu?

II. MOKSLAS

Jasinskis rodė gabumų kalboms jau iš mažens. Dar būdamas tik 11 metų, jis puikiai išmoko lotynų, prancūzų ir vokiečių kalbas. Jis įstojo į Žečpospolitos geriausią mokyklą, į *Szkola rycerskiej*, į Varšuvos kadetų korpą. Studijų metu (1773-1780 m.), iš pradžių, jis buvo tik vėjavaikis. Jo gyva prigimtis, degąs temperamentas ir polinkis žaisti liudijo dvaro auklėjimą. Tačiau, tuometinis mokyklos vicekomendantas Fridrichas Mošinskis sutvarkė jauną kariūną. Mošinskis buvo gabus ir labai išsilavinęs, bet griežtas santykiuose su kariūnais. Mošinskis palenkė Jasinskį korpo disciplinai ir drausmei. Pagaliau, išgaravo ir Jasinskio jaunatviškoji aistra, ir jis visai neblogai baigė karybos mokslus.

Būdamas dar kadetu, Jasinskis pajuto patraukimą prie plunksnos, ėmė rašyti dainuškas. Jis taip pat susidraugavo su politikuojančiais kadetais, rašytojais: Karoliu Kniazevičiu, Adomu Jurgiu Čartoriskiu, Julijonu Niemcevičiu ir Mykolu Sokolnickiu. Kniazevičius, Čartoriskis ir Niemcevičius, kaip ir jis, buvo Lietuvos Kunigaikštijos piliečiai. Jie svajojo apie žmonių būklės pakėlimą ir Žečpospolitos gerovę. Švietimo gadynės dvasią į Jasinskį įkvėpė "mokslinis fechtuotojas" Vaitiekus Tarskis.

III. ANKSTYVOJI KARJERA

Baigęs mokslus, 1783 m., Jasinskis buvo įtrauktas į karininkų sąrašą (*sztamlist*). Petrui Potockiui proteguojant, 1784 m. jis buvo pakeltas į kapitonus ir paskirtas į kadetų korpą instruktoriumi. Varšuvos mokyklos instruktorium jis išbuvo iki 1789 m., kai karalius Stanislovas Augustas įsakė jam ir papulkininkiui Sokolnickiui suorganizuoti Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos inžinierių korpo mokyklą. Faktinai, karalius Stanislovas Augustas jau 1780 m. galvojo sukurti Vilniuje artilerijos ir inžinerijos korpą, tik dėl neaiškių sumetimų reikalas buvo ilgai atidėliotas.

Iš tikrųjų, Vilniaus mokyklos patentas buvo įteiktas tik 1790 m. sausio 15 d. Jasinskis buvo paskirtas Lietuvos inžinierių korpo komendantu su papulkininkio laipsniu. Iš tikrųjų, jis buvo ir tos mokyklos viršininkas, nuo 1792 m. pakeltas į pulkininkus. Tarnaudamas Lietuvos kariuomenėje Jasinskis stengėsi įvesti griežtą tvarką ir klusnumą, nors kareivyje matė ne samdinį, bet susipratusį pilietį, ginantį savo tėvynę.

Targovicos konfederacijos metu, kai konservatyvieji bajorai sukilo prieš Gegužės 3-sios dienos konstitucijos įvedimą, Jasinskis apsisprendė pasilikti Lietuvos kariuomenėje ir nesidėti su konfederatais. 1792 m. kare su rusais Jasinskis dalyvavo artilerijos pulkininku. Jis įtvirtino Lietuvos Brastą. Pasižymėjo Brastos kautynėse (1792 m. rugpjūčio 23 d.) ir prie Dubienkos. Už drąsą gavo *Virtuti Militari* kryžių. 1793 m. tapo LDK karinės komisijos nariu. Tuo metu anonimiškai parašė patriotišką poemą "Do exulantow Polskich o statosci". 1794 m. sukilimo išvakarėse Jasinskis ėjo Lietuvos artilerijos viršininko pareigas.

IV. KŪRYBA

Prancūzų literatūros įtakoje Jasinskis išaugo Didžiosios Prancūzų revoliucijos idejų šalininku ir radikalaus nusistatymo žmogumi. Jis pasinėrė į slaptą sąmokslininko darbą. Sudarė net specialų sąmokslininko katekizmą. Daugelio bajorijos idealas — Gegužės 3-sios dienos konstitucija — jo nepatenkino. Jis norėjo daugiau laisvės miestelėnams ir ypač valstiečiams. Jis dalyvavo ir literatūrinėje veikloje, rašydamas apysakaites, pasakėčias, satyrinio pobūdžio eilėraščius.

M. Romanowskis šitaip apibūdino poetą J. Jasinskį:

> *Savo originalia kūryba jis buvo tikras XVIII amžiaus sūnus. Lengvapėdiškai rašė, bet tikėjimo ir papročių dalykus teisingai aprašė su aštria pajuoka (*dowcip ostry*). Jo kūrinių mintys tikrai atstovavo jo amžiaus galvoseną, to laiko dvasia antspauduoja Jasinskio raštus. Savo kūryba jis yra teisingas, gilaus jausmo ir savo laiko žmogus.* (žr. M. Romanowski, "J. Jasinski" *Dziennik Literacki*, Varšuva, 1863, Nr. 2).

Jasinskis iš pradžių rašė pagal sentimentalinę konvenciją: juokingą erotiką, idilijas, populiarias dainuškas. Jo raštuose dominavo radikalus libertinizmas ir ironija. Jis puolė klerikalus, popiežių ir feodalines privilegijas. Vėlesnėje kūryboje reiškėsi jakobinizmo ir gilaus patriotizmo mintys.

Jasinskio papuliarumas buvo užsidirbtas dainomis: "Chciało się Zosi jagodek", "Namiękkiej dami Filis ležała" ir pn. Bet žymiausioji Jasinskio kūryba grindžiama patriotizmu: "Do Stefana Batorego" (1784-86 m.), "Do exulantow Polskich" (1793 m.). 1794 m. vasario mėnesį, būdamas Varšuvoje, Jasinskis parašė ugningą eilėraštį "Do narodu":

> *Tautiečiai, nebūsit didingi, šiandien liūdnoj [būklėje,*
> *Netekę jėgos, turto, garbės ir vilties*
> *Negalit pasirinkti savo vietos ir mokslo . . .*

Generolas Jokūbas Jasinskis

> *Nuošaliai stovint, nuostabu, didinga ir pa- [vyzdinga,*
> *Kur liaudis sakė: noriu būti laisva visada!*
> *Ten ir tapo laisva!*

Jasinskis rašė prieš despotizmą, šlovindamas tautinį apsisprendimą:

> *Tie, kurie saugoja žmonių reikalus,*
> *Pirmieji užsitarnaus ateities šlovės.*
> *Gana jau buvusio karaliaus viešpatavimo,*
> *Tegul baigiasi, nes ateina majestotas iš liau- [dies.*
> *Atsiremkite į liaudį, Jūs, paprasti kareiviai,*
> *Ir pastatykit visų pirma — šventąją laisvę.*

(žr. Zdzisław Libera, "Jakub Jasinski, poeta-jakobin" *Pamiętnik Literacki*, Rocznik XLI, Zeszyt 3-4, psl. 774).

Jasinskis dar radikaliau skelbė savo žmogaus katekizme:

> *Neturi būti tokio žmogaus, kuris vienas tautoje / Plaukioja gardumynuose, kai visa liaudis miršta nuo alkio.*

Jasinskio garsiausi satyros kūriniai buvo "Ginčai—juokinga šešių dalių poema" ir "Mulkis". Jasinskis priklauso prie negausaus būrelio

XVIII amžiaus pabaigos literatų, kurie kūrė originalią poeziją ir kratėsi klasiškųjų poezijos dėsnių, pvz., jo "Sprzeczki" (Ginčai) yra daugiau juokingo stiliaus, kaip klasiškai sentimentalus kūrinys.

V. SĄMOKSLININKAS

Viešnagės metu (1787 m.), Varšuvoje, Jasinskis įstojo į masonų organizaciją. Kaip daugelis jo patriotiškų amžininkų, jis konspiratyviai veikė masonuose tėvynės labui. Galima įžiūrėti masonų įtaką ir į kai kuriuos jo kūrinius.

Jokūbas Jasinskis užmezgė artimus ryšius su Juozu Lipinskiu, Edukacinės Kamaros sekretoriumi. Jis dirbo Mokslo Draugų Sąjungoje (*Towarzystwo Przyjaciol Nauk*), kuri buvo masonų įtakoje. Per Lipinskį jis gavo progą susipažinti su radikalu Hugonu Kolontaju ir Lietuvos vadais Ignacu ir Stanislovu Potockiais.

Jisai įsijungė į radikalų lietuvių civilių-karių sąmokslą, kurio tikslas buvo atsikratyti įsiskverbiančios rusų įtakos į Žečpospolitos vidaus gyvenimą.

Pagaliau, 1793 m. buvo sudarytas bendras lietuvių-lenkų sukilimui ruošti komitetas. Varšuvoje sukilimą suprojektavo generolas Ignacas Dzialynskis (Vakarų Lenkų masonijos vicedidmistras), plk. J. Jasinskis ir Antanas Madalinskis. Iš civilių pusės prisidėjo: bankininkas Kapostas (iliuminatų veikėjas), Elijas Aloe (masonų vadas), St. Soltykas (seimo atstovas), Juozas Paulikauskas ir Karolis Prozoras pastarieji du buvo Lietuvos veikėjai). Jasinskis pasiėmė Lietuvos vyriausią karinę sukilimo vadovybę. Laisvės-lygybės-brolybės idealų, ir jiems smurtu atsiekti, šalininkas Jasinskis davė Kosciuškiadai Lietuvoje nacionalistinį revoliucinį atspalvį.

VI. SUKILĖLIS

Viso sukiliminio judėjimo Lietuvoje siela buvo Jasinskis. Jo revoliucingas šūkis buvo: "Težūsta karaliai, tesie pasaulis laisvas!" Rusams parsidavęs Lietuvos hetmonas Simanas Kasakauskas sekė įvykius Vilniuje ir vis įspėdavo rusų įgulos viršininką Arsenjevą. Kylant mieste sukilimo nuotaikai, Kasakauskas, pajutęs pavojų, įsakė suimti keletą nepatikimų karininkų, jų tarpe ir Jasinskį, ir stengėsi sumažinti savo bruzdančios kariuomenės skaičių.

Jasinskis, tačiau, pasislėpė Antakalnyje ir net pasiuntė Kasakauskui pašiepiantį laiškutį: "Keliauti 'kibitka' ir medžioti sabalų — neturiu noro!" Jasinskis organizavo sukilimą pagal Tado Kosčiuškos nurodymus bei įgaliojimus. Lietuvos kariuomenės kareiviams jis įsakė aprūpinti ginklais ir miestiečius. Iš įgulos tvirtovės jie vogčiomis nešė šautuvus, durtuvus ir pistoletus.

Žinia apie ruošiamą sukilimą paplito visame mieste. Rusų majorui Tučkovui buvo pranešta, jog sukilėliai kreida pažymi namus, kuriuose gyvena Rusų armijos karininkai. Tučkovas, įsitikinęs, kad tai tiesa, šią žinią perdavė savo viršininkui generolui Arsenjevui. Arsenjevas tik pasakė, kad tai esanti vaikų išdaiga, ir liepė ženklus nuo sienų nutrinti. Žinodamas, kad mieste yra ne daugiau kaip 500 Lietuvos kareivių, aptingęs Arsenjevas pasitikėjo savo karine persvara ir nesiėmė jokių atsargumo priemonių. Į Kasakausko pasiūlymus išvesti kariuomenę į pozicijas, Arsenjevas taip pat atsakė neigiamai.

Apie Velykas Arsenjevas pasitelkė daugiau kariuomenės. Balandžio 21 d. sukilėliai susidūrė su rusais ties Nemenčine. Balandžio 22-23 d. naktį Jasinskis sušaukė sukilimo vadų pasitarimą vienoje Užupio kavinėje, sode, kur rinkdavosi alaus gerti gana daug jaunimo. Ten buvo aptartos paskutinės veikimo smulkmenos. Kareiviai gavo įsakymą susirinkti Gedimino pilyje su paruoštais ginklais ir nurodymą, kas ką turės pulti.

1794 m. balandžio 22-23 d. naktį, Gedimino kalne, iššovė patrankos, ėmė skambinti bažnyčių varpai, gatvėse suaidėjo būgnai. Tai buvo ženklas sukilti.

Jasinskis sumaniai puolė Vilniaus rusų įgulą, susidedančią iš 2000 karių. Sukilėlių buvo tik 370. Sukilėlis majoras Sobeckis su savo kareiviais, po ilgokai trukusių kautynių, užėmė rusų įgulos patalpas Žemutinės pilies teritorijoje ir rotušę. Kitas būrys užėmė arsenalą ir ėmė dalyti ginklus miestelėnams. Miestas per keletą valandų atsidūrė sukilėlių rankose. Tą naktį buvo nuginkluoti ir suimti: generolas Arsenjevas, 6 majorai, 4 kapitonai, 19 žemesnio laipsnio karininkų ir 924 kareiviai. Nuginkluoti rusai kareiviai buvo uždaryti šv. Kazimiero bažnyčioje.

Rusų majoras Tučkovas, išgirdęs triukšmą, suprato kas dedasi ir, iššokęs pro langą, atskubėjo į Pogulianką, kur buvo netikėtumams paruošti rusai artileristai ir patrankos. Jasinskis šitokį atvejį buvo iš anksto numatęs. Laikydamas Tučkovą rimčiausiu savo priešu jis pavedė lietuvių generolui Giedraičiui Tučkovą suimti ir jo artilerininkus nuginkluoti. Tačiau, Giedraitis pasivėlino priartėti prie Vilniaus ir įsakymo neįvykdė.

Tučkovas įsakė bombarduoti miestą. Kilo gaisras. Generolas Arsenjevas pasiuntė jam laišką, prašydamas sustabdyti bombardavimą, nes sviedinys galįs pataikyti ir į tą namą, kuriame jis esąs internuotas. Tučkovas laišką perskaitė ir dar daugiau sustiprino ugnį. Padėtį išgelbėjo Jasinskis, kuris įsakė visiems vyrams sukilėliams susirinkti Rotušės aikštėje. Jis juos paskirstė būriais, nuvedė prie miesto vartų ir suruošė didelį Pogulianko puolimą.

Rytą Tučkovas su savo artilerija, per Panerius, pasitraukė Gardino kryptimi, tikėdamasis susijungti su kitais rusų armijos daliniais. Vilnius liko sukilėlių rankose.

Balandžio 24 d. sukilėliai atšventė pergalę. Susirinkusiems miestiečiams buvo perskaitytas lietuvių tautos sukilimo aktas, kurį pasirašė 2238 asmenys, ir buvo sudaryta laikinoji Lietuvos vyriausybė ("Wiresnibė arba Roda šio čieso Lietuwos"). Buvo paskelbtas universalas, kad Jasinskio vadovaujamoji kariuomenė išlaisvino Vilnių.

Belaisvių tarpe atsidūrė ir hetmonas Simanas Kasakauskas. Jis atkakliai gynėsi, tačiau buvo surištas ir nutemptas į kalėjimą dar kautynių metu. Balandžio 25 d. Rotušės aikštėje atsirado kartuvės. Apie ketvirtą valandą po pietų Pilies gatvėje pasigirdo būgnai. Į aikštę įžygiavo būrys kareivių sukilėlių, o už jų karietoje buvo vežamas hetmonas Kasakauskas, apsivilkęs savo geltonu chalatu. Jis buvo taip ir suimtas. Priešais karietą ant bėro žirgo jojo Jasinskis. Eisenai sustojus, Jasinskis tarė susirinkusiems: "Piliečiai, čia bus vykdoma bausmė, kurios ginčyti niekas neturi teisės; ar ji kam patiks, ar nepatiks, kiekvienas privalo tylėti, ir jeigu kas drįs pakelti savo balsą, bus pakartas šitose pačiose kartuvėse." Tribunolo sprendimą, sėdėdamas ant arklio, perskaitė kolegijos narys advokatas Gasparas Elsneris. Iš jo lūpų per visą aikštę nuskambėjo žinia, jog Lietuvos hetmonas išdavęs tėvynę ir už tai nusipelnęs mirtį. Prie pasmerktojo karietos priėjo kunigas. Kasakauskas atliko išpažintį, pasimeldė ir buvo pakartas. Po keletos dienų tose pačiose kartuvėse buvo pakartas Ignacas Šveikauskas, Vilniaus konfederacijos maršalka.

Sukilimas paplito visoje Lietuvoje. Gegužės 3 d. vyriausybė Jasinskį paskyrė visos Lietuvos kariuomenės vadu, o jo padėjėjais buvo Niesiolovskis, Katilas ir Giedraitis. Gegužės 7 d. tą paskyrimą patvirtino sukilimo vadas Kosciuška ir pakėlė Jasinskį į generolus.

Didžiausias pavojus Vilniaus sukilėliams gresė iš rusų kariuomenės dalinių Gardine. Pirmas didesnis sukilėlių susirėmimas karo lauke įvyko balandžio 27 d. prie Nemenčinės. Sukilėlių kariuomenei vadovavo pulkininkas Grabauskas. Nepaisant parodyto narsumo, kautynės buvo pralaimėtos dėl priešo jėgų neįvertinimo.

Po to, rusų pulkininkas Diejevas savo viršininkams rašė: "Jei aš trauksiuos nuo Vilniaus, tai jau bus tokia blogybė, kurios nebebus galima pataisyti, nes Vilniuje visas maišto sambūris." Jokūbas Jasinskis sutelkė du tūkstančius kareivių ir apie tūkstantį miestiečių gvardijos, kuriai vadovavo jo draugas architektas Laurynas Stuoka-Gucevičius. Gegužės 7 d. prie Palionių kaimo Jasinskis puolė Diejevo užimtas pozicijas. Kautynės truko daugiau kaip 5 valandas. Buvo panaudotos patrankos, šautuvai ir durtuvų puoliai. Besikaunančių jėgos buvo maždaug vienodos. Skirtumas buvo tik tas, kad menkai ginkluotiems kariams ir miestelėnams savanoriams reikėjo kautis su tokiu pat reguliarios rusų kariuomenės skaičiumi. Kautynėse iš abiejų pusių buvo daug nukautų ir sužeistų. Buvo sužeistas ir Stuoka-Gucevičius. Nors negalima laikyti Palionių kautynių lietuvių pergale, visvien rusai buvo atmušti.

Vilnių išlaisvinus, Jasinskis tuoj pasirūpino, kad pradėtų veikti parako ir patrankų gamyklos. Jis laikė tikslinga sukelti maištą rusų užimtose srityse ir jose pradėti karą. Pagal jo planą sukilėliai turėjo išplėsti karinius veiksmus į Kuršą, į Livoniją prie Daugpilio ir net Minsko vaivadijoje. Jo draugas Stuoka-Gucevičius suorganizavo Vilniaus municipalinę (miestiečių) gvardiją. Pats Jasinskis išleido atsišaukimą į Lietuvos ir Vilniaus gyventojus. Tai buvo pirmą kartą per ištisus 400 metų bendro valstybinio su Lenkija gyvenimo laikotarpį, kad atsišaukimas buvo rašytas *lietuvių kalba*! Mat, būdamas tikras jakobiniškas nacionalistas, Jasinskis norėjo vesti kovą už tautos laisvę ir tam tikslui jis panaudojo pačių žmonių gyvąją kalbą. Jasinskiui pavyko patraukti daugelį lietuvių bajorėlių, miestiečių, ir valstiečių. Konsolidavęs išvaduotą Lietuvą, jis organizavo visuotinę gynybą (*rekrut dymowy*). Kaip lietuvių vadas jis vadovavosi bekompromisiniu radikalizmu. Jis buvo už atskirą nepriklausomą Lietuvą ir už piliečių lygybę, pagal Prancūzijos pavyzdį. Todėl jis mėgino palaužti bajorijos išdidumą ir sukelti paprastų žmonių pasiryžimą ir pasiaukojimą. Dėl tokio savo radikalaus nusistatymo Jasinskis susilaukė bajorijoje daug priešų, kurie pradėjo skundų ir intrigų veiklą prieš jį. Bajorų ir lenkų paveiktas Kosciuška jį atšaukė iš Lietuvos kariuomenės vado pareigų birželio 1 d., pavesdamas jam vieną korpą (antram vadovavo Chlevinskis, trečiam — K. N. Sapieha). Vielhorskis, kuris perėmė Lietuvos kariuomenės vadovybę, buvo lenkas iš Varšuvos. Netikęs vadovauti, Vielhorskis nebuvo populiarus Lietuvoje. Lietuvos patriotinė visuomenė prašė, kad jiems būtų grąžintas Jasinskis. Vielhorskio žygiai neigiamai paveikė Lietuvos sukilimo eigą. Jasinskis, kuriuo visi pasitikėjo ir kuris buvo gyviausias patriotų vienytojas, rašė Kosciuškai: "Išdavimas yra greta tavęs, kaip pavydas ir intriga eina prieš mane!"

Netrukus rusų vadas Repninas iš rytų ir Derfeldenas iš pietų suspaudė Vielhorskio išmėtytas jėgas. Betgi, Jasinskis ir toliau energingai veikė. Su 4000 vyrų jis sėkmingai puolė artėjančią Zu-

bovo ir Beningseno armiją ties Salomis, tačiau neišlaikęs kautynių lauko, buvo Vielhorskio papeiktas. Įsižeidęs, Jasinskis tada išvyko į Varšuvą asmeniškai išsiaiškinti su vyriausiuoju vadu Kosciuška. Jo pasitarimas su Kosciuška turėjo gerų rezultatų. Bendramokslis Kosciuška buvo geros nuomonės apie jį. Jasinskiui pasiūlius žygiuoti prieš prūsų armiją, jis buvo ilepos 15 d. Kosciuškos paskirtas Panarvės savanorių divizijos vadu. Jasinskis sėkmingai pralaužė priešo kordoną ant Narvės krantų. Sukilimas, tačiau, pradėjo irti.

Po nelaimingojo Maciejovičių mūšio, Jasinskis Varšuvoje energingai tvarkė Prahos priemiesčio fortifikacijas. Jisai tuomet įsirašė į Varšuvos jakobinus, kurie piršo diktatūros ideją sukilimui išgelbėti. Varšuvoje Kilinskis organizavo ultraradikalus, prie kurių vadovybės prisidėjo Zajączkowie, Grosmanas ir Jasinskis.

VII. DIDVYRIO MIRTIS

Lenkų-lietuvių sukilėlių vyriausioji vadovybė po Maciejovičių mūšio buvo pavesta lietuviui Vavžeckiui. Jasinskiui buvo pavestas Varšuvos priemiesčio Prahos frontas, kurį grasino generolo Suvorovo kariuomenė.

1794 m. iš lapkričio 3 d. į 4 d. Suvorovas puolė Prahą. 18,500 sukilėlių gynė šį priemiestį, jų tarpe 5,000 lietuvių. Po trijų valandų kruvinų kautynių Suvorovas išpjovė visus gynėjus. Prahos gynėjai ir civiliai gyventojai — virš 20,000 žmonių, buvo iššudyti. Jasinskis žuvo didvyrio mirtimi kartu su savo kariais, begindamas priemiestį.

Jasinskis, kurio gyvenimo šūkis buvo *vitam impendere vero*, buvo pirmasis lietuvis nacionalistas. Jo ideologija buvo libertinizmas prieš aristokratiją ir baudžiavą ir patriotizmas, pagrįstas Didžiosios Prancūzų revoliucijos idejų pavyzdžiu. 1794 m. lenkas sukilėlis ir poetas, kuris pažinojo Jasinskį, buvo Ciprijonas Godebskis. Godebskis, turbūt, gražiausiai apibūdino Jasinskio reikšmę tautai:

Riteris, kuris sielojosi tėvyne, jos prapuolimo [metu
Sutiko būti jos auka, o ne jos prapulties [liudytoju,
Bet lygiai pasižymėjęs plunksna ir kardu,
Kovojo už jos laisvę, žuvo su ja kartu.

BIBLIOGRAFIJA:

1. Algirdas Budreckis, Kosciuškos sukilimas Lietuvoje (rankraštis, 1964.XII.14)
2. Pranas Čepėnas, "Jasinskis", Lietuvių Enciklopedija, IX, Bostonas, 1956.
3. R. Dobrovolski, Jakub Jasinski, Warszawa, 1951.
4. "Jasinski", Wielka Encyklopedia Powszechna, V., Warszawa, 1965.
5. J. Jurginis, V. Merkys, A. Tautavičius, Vilniaus miesto istorija, Vilnius, 1968.
6. J. Kelera, Poezja Jakuba Jasinskiego, Wraclaw, 1952.
7. Michal Kukiel, "Kosciuszko and the Third Partition of Poland", W. F. Reddaway, Cambridge History of Poland, Cambridge, 1951.
8. Zdzislaw Libera, "Jakub Jasinski, poeta-jakobin", Julian Krzyżanowski, Tadeusz Mikulski, Pamiętnik Literacki, Rocznik XLI, Zeszyt 3-4 (Warszawa, 1950).
9. Henryk Moscicki, Dzieje porozbiorowe Litwy i Rusi, Warszawa, 1910.
10. Tas pats, General Jasinski i Powstanie Kosciuszkowskie, Warszawa, 1917.
11. M. Romanowski, "Jakub Jasinski", Dziennik Literacki, Warszawa, 1863, nr. 2.
12. Vanda Sruogienė, Lietuvos istorija, Čikaga, 1956.

Lietuvos kariuomenės Kūrėjų-Savanorių sąjungos DLK Vytauto Didžiojo skyriaus nariai, kūrėjai-savanoriai, skyriaus valdybos asmenyje, pr. Kalėdų švenčių ir Naujųjų — 1970 — metų proga, LKKSS-gos Centro Valdybos, visuomenės organizacijų ir paskirų asmenų buvo prisiminti, gražiai pasveikinti ir jiems palinkėta kuo geriausios sveikatos ir sekmės. Ypač malonius, jautrius sveikinimus atsiuntė Lietuvos Atstovas Washingtone p. J. Kajeckas — savo, ponios O. Kajeckienės ir visų pasiuntinybės bendradarbių vardu, ir prelatas M. Krupavičius, kurio sveikinimo ištrauką čia paduodame: "... Prisimenu tuos laikus, kai didvyriškai gynėt savo tėvynę nuo priešų ir apgynę sudarėt sąlygas nepriklausomai Lietuvai kurtis. Jei čia, dabar Jus žmonės ir pamiršta ir neteikia reikiamos pagarbos, tai istorija tikrai nepamirš ir įvertins. Nebūtų Jūsų, nebūtų ir nepriklausomos Lietuvėlės. Šiandien amžius ir išvargti vargai Jus išstūmė iš aktingos veiklos. Prašau Dievą, kad asmeniniame gyvenime Jums padėtų. Su augšta pagarba ir dėkingumu Jums atsidavęs M. Krupavičius."

Skyriaus valdyba savo ir visų skyriaus narių, kūrėjų-savanorių vardu, visiems sveikinusiems, o ypač taip jautriais žodžiais — Lietuvos Atstovui ir prelatui M. Krupavičiui — nuoširdžiai dėkoja.

Tokie atsiliepimai gaivina išsekusias kūrėjų-savanorių jėgas ir uždega jų ryžtą gyventi, dirbti ir aukotis Lietuvai — Tėvynei.

LEONAS BALZARAS
Valdybos pirmininkas
KONSTANTINAS PETRAUSKAS
narys, sekretorius

LIETUVIAI KARIAI VOKIETIJOS KARIUOMENĖJE

1944 - 1945 METAIS

PLK. R. LIORMONAS

1941 m. birželio 21 dieną Vokietijos kariuomenė puolė Sovietų Rusiją visu frontu ir triuškindama rusų kariuomenę, buvo prasiveržusi net ligi Volgos upės. Vos vos nepaėmė net Stalingrado (dabar Volgogradas) miesto.

Kai 1943-1944 metų žiemą rusai apsupo Stalingradą, vokiečių armijos tame apsupime kapituliavo. Prasidėjo visuotinis vokiečių kariuomenės traukimasis iš Rusijos. Kartu su vokiečių daliniais pasitraukė ir keliolika lietuvių vad. Savisaugos dalinių batalionų.

Šie lietuvių daliniai buvo suorganizuoti vokiečių okupacinės karinės vadovybės Lietuvoje leidimu iš buvusių Lietuvos karių savanoriškais pagrindais. Jų uždavinys buvo kovoti su rusų komunistų partizanais užfrontėje ir kartais padėti vokiečių kariuomenei fronte.

Pasitraukimo pasėkoje 1944 m. liepos mėnesį Raseinių, Eržvilko ir Tauragės apylinkėse atsirado net keli lietuvių batalionai, kurie vokiečių karinės vadovybės įsakymu buvo nuginkluoti. Kiek anksčiau buvo nuginkluota ir gen. Plechavičiaus 1944 m. suorganizuota Vietinė Rinktinė, kurios batalionai buvo daugiausia Lietuvos Rytuose, taip pat ir Vietinės Rinktinės karo mokykla Marijampolėje.

Daugumas lietuvių Savisaugos batalionų karininkų buvo pasiųsti į surinkimo punktą Drezdene, gi Vietinės Rinktinės karininkai — daugumoje į koncentracijos stovyklą Latvijoje, iš kur vėliau buvo perkelti į Stutthofo koncentracijos stovyklą.

Nuginkluoti Savisaugos batalionų (ir kai kurių Vietinės Rinktinės dalinių) kareiviai buvo aprengti vokiečių Luftwaffe (aviacijos) uniforma ir, vokiečių sargybinių lydimi, buvo išvežti į įvairias Vokietijos vietas. Daugiausia jų 1944 m. vasarą buvo Štettino, Štralzundo ir Weimaro miestuose. Tų nuginkluotųjų lietuvių karių susidarė gan didelis skaičius: apie 10-12 tūkstančių. Po kelių savaičių (kartais kelių mėnesių) apmokymo jie buvo paskirstyti įvairioms pagalbinėms Luftwaffe tarnyboms: prie miglavimo (maskavimo dūmais) įrengimų, oro balionų užtvarų, telefono ir telegrafo vario vielų rinkimo. Dalis specialistų — kaip mechanikai, elektrikai, staliai ir kiti pateko ir į specialius dalinius. Keliasdešimt, o gal ir keli šimtai šių vyrų buvo išmėtytų ir kitose dalyse: artilerijoje, pėstininkuose, sargybų daliniuose, pateko net į parašiutininkų (Fallschirmjäger) dalinius, ypatingai Italijoje.

Reikia čia atskirai paminėti, kad Magdeburgo apylinkėse prie miglavimo (juokais tai buvo vadinama "miglos pūtimo") aparatų buvo taip pat ir lietuvaičių mergaičių kuopa. (Keleta iš tų mergaičių po karo gyveno įvairiose tremtinių stovyklose).

Visi šie lietuviai (išskyrus parašiutininkus ir pan.), kaip ir italai ir kitų tautybių pagalbinis personalas, buvo specialiai šių svetimšalių reikalams paskirto generolo (vokiškai: General der Luftwaffe für ausländisches Personal) žinioje. Šio generolo štabe buvo ir lietuvių karininkas, vad. Ryšių karininku (Verbindungsoffizier), kurio uždavinys buvo rūpintis lietuvių kariais ir tvarkyti jų reikalus. Jis lankydavosi lietuvių daliniuose, klausinėdavo lietuvių karių skundų, išklausydavo jų pageidavimų, pasiteiraudavo apie jų gyvenimą ir nuotaikas. Skundų ir pageidavimų reikalus jis aptardavo su tų dalinių viršininkais (vokiečių karininkais) ir, kas būdavo galima, vietoje sutvarkydavo. Apie kiekvieną savo tarnybinę kelionę jis turėdavo parašyti generolui raportą. Tais kelionės raportais generolas labai domėdavosi ir iškeltus klausimus stengėsi kiek galėdamas tuojau sutvarkyti. Tai buvo labai gera priemonė dalinių viršininkų ir žemesniojo kadro neteisingiems pasielgimams užkirsti kelią. Todėl ir tų dalinių viršininkai (kurie buvo, kaip jau minėta, vokiečių Luftwaffe karininkai) lietuvių Ryšių karininką pagarbiai sutikdavo ir darydavo viską, kad tik lietuviai kariai gerai jaustųsi ir nekeltų skundų.

Šalia vyriausio lietuvių Ryšių karininko, prie didesnių lietuvių vienetų Luftwaffe daliniuose, taip pat buvo, taip vadinamieji, lietuviai globos karininkai (Betreuungsoffizier). Jie vietoje stengdavosi likviduoti įvairius nesusipratimus su vokiečių apmokomuoju kadru, dalyvaudavo užsiėmimuose, vakariniuose patikrinimuose, būdavo susirgusių karių vertėjais pas vokiečių gydytojus ir ligoninėse ir padėdavo kituose reikaluose.

Ryšių ir globos karininkų lietuvių buvimas turėjo didelės reikšmės mūsų karių moralei: jie

jausdavosi saugesni ir geriau nusiteikę. Štai, vieno mūsų viršilų laiško ištrauka:

> *"Ryšių ir globos karininkų apsilankymas mūsų moralę, ypač senų karių, labai pakėlė: vokiečių kadras pasidarė daug švelnesnis, mus, t.y., buvusius puskarininkius ir viršilas, vokiečiai pradėjo šaukti pagal mūsų turėtus laipsnius, tapome jų padėjėjais, laike vakarinių patikrinimų giedodavome 'Marija, Marija,' pabaigai — Lietuvos Himną. . ."*

Daugelyje kuopų buvo muzikalių vyrų ir gerų dainininkų, tai giesmės ir dainos skambėdavo puikiai. Kai šios kuopos žygiuodavo per miestą dainuodamos, tai vokiečiai mesdavo darbą ir bėgdavo arčiau pasiklausyti, gi vakarais prie kareivinių kai kur susirinkdavo ne tik merginų pulkai, bet ir vyresnio amžiaus moterų ir vyrų. Mūsų kariai buvo drausmingi, tvarkingi, tai ir Luftwaffe vadovybė gerai juos vertino, nekartą apie tai pareikšdama lietuvių Ryšių karininkui. Tokiu būdu, Luftwaffe vadovybė, sakysime, paskyrė pakankamai lėšų savaitraščiui "Kariui" leisti: buvo mokamos algos redakcijos ir administracijos nariams, nuolatiniams bendradarbiams, spausdinami kariams lietuviški kalendoriai. Tuo metu (1944-1945) tai, turbūt, buvo vienintėlis nuolatinis lietuvių laikraštis Vokietijoje.

Lietuviai karininkai dėvėjo Luftwaffe uniformą su turimais lietuviškais laipsniais ir ant kairės rankovės nešiojo lietuviškų spalvų trikampį. Atlyginimą gaudavo tokį pat kaip ir vokiečių Luftwaffe karininkai.

Kaip jau anksčiau buvo minėta, tam tikras lietuvių karių skaičius buvo patekęs ir į kitus vokiečių kariuomenės dalinius. 1944 m. rugpjūčio-spalio mėnesiais Rügeno saloje grupė jaunų lietuviukų buvo apmokami parašiutininkais, buvo lietuvių priešlėktuvinėse baterijose ir pan. Nemaža jaunų lietuvių vyrų buvo išvežta į Reicho (Vokietijos) Darbo Tarnybą. Laikui bėgant nemaža šių Darbo Tarnybos lietuvių buvo įjungti į vokiečių kariuomenę ir išsiųsti į Balkanus, kur nemažai jų žuvo. Net garsiojo vokiečių tankų maršalo Rommelio Afrikos korpe buvo keli lietuviai. Keletas lietuvių batalionų buvo taip pat ir fronte: prie Leningrado, Krymo pusiasalyje, vėliau — Latvijoje. Šalia šių visų minėtų dalinių nemaža lietuvių vyrų buvo taip pat sugaudyti apkasų kasti.

Kaip matome, lietuviai kariai ir civiliai, bei pusiau civiliai buvo išblaškyti po įvairias vietas, įvairiuose frontuose kartu su vokiečių kariuomenės daliniais.

Antrasis Pasaulinis karas pasibaigė katastrofiškai kaip Vokietijai, taip ypatingai ir Lietuvai, Latvijai ir Estijai. Vokietija tapo suskaldyta, o mūsų Tėvynė ir dabar dar tebekenčia sovietų-rusų jungą.

Karui pasibaigus, lietuviai kariai pasitraukė iš vokiečių dalinių į Vakarus, kur daugelis pateko į sąjungininkų (amerikiečių, anglų ir prancūzų) nelaisvę. Deja, dalis pakliuvo ir rusams. Daug lietuvių karių amerikiečiai perdavė prancūzams, kurių stovyklose buvo labai menkas maistas, belaisviai buvo laikomi po atviru dangumi, todėl ir lietuvių tarpe buvo daug susirgimų ir mirimų. Tokias aplinkybes prancūzai išnaudojo ir nuolat kalbino belaisvius užsirašyti į prancūzų Svetimšalių Legioną, kuris tuo laiku daugiausia kariavo Indokinijoje, žadėdami jiems gerą maistą, daug pinigų, pakankamai rūkalų ir t.t. Tais pažadais susiviliojo nemažas skaičius bado ir kitų nedateklių iškankintų lietuvių vyrų, kurių keliasdešimt amžiams paguldė galvas Indokinijos (dabartinio Vietnamo) džiunglėse. Tai patvirtina ir trumpos žinios apie a.a. Vytautą Dirkį (Lietuvių Enciklopedija V, 1963) ". . . Tarnavo svetimšalių legione Indokinijoje, ištarnavęs karininko laipsnį ir apdovanotas Legion d'Honneur ordinu, žuvo kautynėse." Žiūr. taip pat: Vrublevičius, *Lietuviai legionieriai Indokinijoje* L.E. XXXIV, 553. Daugelis tų, kurie atsisakė stoti į Svetimšalių Legioną, buvo atiduoti rusams bolševikams ir išvežti į Sibirą mirčiai. Yra žinomas vienas atsitikimas, kur keliasdešimt lietuvių vyrų jau buvo išrikiuota eiti į uoste matomą rusų laivą, kai įsikišo vienas jaunas amerikietis karininkas ir juos iš prancūzų, galima sakyti, tiesiog atėmė. Ta grupelė vyrų išliko gyvi. Tai įvyko pietų Prancūzijoje — prie Marselio uosto . . .

Iš anglų ir amerikiečių belaisvių stovyklų, anksčiau ar vėliau, visi lietuviai (taip pat ir latviai ir estai) buvo paleisti ir sugrįžo į gyvenimą. Tačiau dar 1945 m. keliolika latvių ir estų karininkų buvo anglų išduoti rusams; vienok, kai latvių vienas pulkininkas viešai persipiovė rankų gyslas protestuodamas prieš tokį žvėrišką ir prieš visus tarptautinius įstatymus einantį elgesį, anglai kažkaip pakeitė nuomonę ir išdavimai pasibaigė. Kiek žinoma, ir tas drąsusis latvių pulkininkas buvo ligoninėje išgydytas ir rusams nebeatiduotas. Teisybė, anglai leisdavo rusų komisijoms pasirodyti belaisvių stovyklose, bet pabaltiečiai labai griežtai užprotestavo prieš bet kokius mėginimus juos atgal vilioti bolševikiškan "rojun". Vėliau, atrodo, ir anglams ir amerikiečiams toks pabaltiečių belaisvių elgesys net patikęs ir jie širdingai juokdavosi, kai ruskeliai supykę išmaudavo iš belaisvių stovyklų, nė vienos dūšios savo peklai nelaimėję.

Yra taip pat žinoma, kad kai kur (ypač Austrijoje) vietiniai amerikiečiai karininkai yra tiesiog fronte rusams perdavę (išdavę) lietuvius ka-

Pirmojo atskiro lietuvių Vytauto Didžiojo bataliono tragedija Sibire

KAZYS ALIŠAUSKAS

Per I Pasaulinį karą (1914-1918) daugelis lietuvių atsidūrė Rusijoje. Vieni jų buvo paimti į rusų kariuomenę, kiti ten liko pabėgėliais nuo karo audros. Daug jų pateko į Sibirą, Uralo kalnyną ir Pavolgį. Bolševikams įvykdžius Rusijoje perversmą 1917 m. pabaigoje, prasidėjo pilietinis — naminis karas. Baltieji rusai — caro valdžios šalininkai, kariavo su raudonaisiais-komunistais. Tai buvo arši, žūtbūtinė kova. Laimingi buvo tie lietuviai, kurie 1918 m. sugebėjo sugrįžti į Lietuvą iš Rusijos. Pasinaudojo proga sugrįžti tik tie, kurie gyveno vakarinėje Rusijos dalyje — arčiau Lietuvos. Gyvenantiems prie Uralo kalnų ir Sibire galimybių sugrįžti į Lietuvą nebuvo. Tad jie ir pateko pilietinio karo sūkurin.

Lietuviai kariai patekę Sibiran ir prie Uralo kalnų nebežinojo ką daryti. Raudonieji juos gaudė ir ėmė į savo kariuomenę, baltieji darė tą patį. Visa tai atlikdavo su grasinimais — žudyti nepaklusus.

Prie Uralo kalnyno, čekai turėjo savo kariuomenę — apie 40,000 vyrų. Lenkai, serbai, latviai organizavo savus karinius vienetus. Lenkai į savo dalis priiminėjo ir lietuvius. Jieškodami saugesnės padėties, lietuviai glaudėsi prie tvarkingesniųjų. Tokių būdu Čialiabinske ir vėliau Boguruslave prie Uralo kalnų — Pavolgyje, 1-am lenkų šaulių Tado Kosciuškos pulke, atsirado 7-ta grynai lietuviška kuopa. Vadovauti šiai kuopai buvo paskirtas lietuvis karininkas P. Linkus-Linkevičius.

Kuopa, pulko sudėtyje, iki 1919 m. pavasario, kovojo su rusų bolševikais Uralo kalnuose. Vėliau buvo perkelta į Novo-Nikolaevską (dabar Novosibirsk) Sibire. Čia kuopa persiorganizavo į atskirą lietuvių batalioną. Batalionas, kaip savaranke dalis, priklausė 5-tai lenkų Sibiro divizijai, kurios vadu buvo plk. K. Rumša, žemaitis, kilimo nuo Šviekšnos. Batalionas turėjo atskirą uniformą su tautiškais ženklais. Komandos ir vidaus susirašinėjimas vyko vien lietuvių kalba. Visų bataliono karių tikslas ir didžiausias noras buvo, kaip galint greičiau, sugrįžti į savo gimtąjį kraštą. Batalionas buvo gerai aprengtas ir apginkluotas. 1919 m. vasarą jame buvo apie 600 kareivių ir 20 karininkų.

Į batalioną buvo priimami vien savanoriai. Novo-Nikolaevske į batalioną buvo priimti 94 lietuviai komunistai. Tai buvo neapdairumas, pradžia liūdno galo. Dar 1917 m. Sibiro mieste Omske, buvo sudarinėjami raudonųjų būriai, kovai su baltaisiais. Lietuviai komunistai sudarė vieną dalinį iš 200 vyrų. Jų tarpe buvo lietuvių komunistų atvykusių iš Anglijos. Šis dalinys kovojo rytiniame Sibire, Čitos ir Blagoviesčensko apylinkėse. Sumušti baltųjų rusų ir čekų, likusieji gyvi išsisklaidė. Įsigalėjus Sibiro valdžioje direktorijai ir vėliau Kolčakui, jie buvo persekiojami, suiminėjami, teisiami ir baudžiami. Slapstėsi ir nebežinojo ką daryti, tad sužinoję, kad Novo-Nikolaevske organizuojamas lietuvių batalionas, nusprendė glaustis prie savųjų.

Kapitonas J. Tomkus, kuris tuo laiku tarnavo Sibiro lietuvių batalione, Mūsų Žinyno nr. 9, 1924 m., apie juos rašo: "Šie piktadariai buvo negausingi batalione, gerai žinojo jog jų praeitį mes visi gerai pažįstame, jog kiekvienu momentu galima juos sukišti kalėjiman, net sušaudyti, bet mes to nepadarėme. Kodėl? Todėl, kad manėme jog lietuvis ar jis būtų komunistas, ar kitos kurios krypties, visų pirma yra lietuvis. Ir kaip skaudžiai teko apsivilti? Užuot padėkos iš tų gaivalų pusės, mes susilaukėme kruvinų ekzekucijų... Ar belieka todėl kalbėti apie žmoniškumą, juo labiau, kad anuomet tolimame Sibire esant, nė vienam į galvą negalėjo ateiti mintis, jog tautietis, nors ir komunistas, galėtų panašiai už gerus darbus atsiteisti."

1919 m. rudenyje prie Uralo kalnų, išdidaus admirolo Kolčako armiją sumušė raudonosios armijos vadas Tuchačevskis. Lapkričio pradžioje prasidėjo traukimasis į rytus, kuris virto bėgimu. Čekai traukėsi pirmieji, jų traukimąsi turėjo dengti lenkai drauge su lietuvių batalionu. Sibiro geležinkelio linija buvo labai apkrauta. Pasitraukimas buvo labai sunkus, vykstant kovoms didelio žiemos šalčio metu. Lietuvių batalionas turėjo vykti paskui čekus. Su dideliu vargu, vien bataliono karininkų rūpesčiu ir pastangomis, buvo gauti vagonai ir garvežys. Batalionas buvo patalpintas į vagonus. Tikėta, pasitraukus į rytus, paskiau jūros keliais grįžti į Lietuvą. Tačiau, nebuvo laisvo kelio, reikėjo laukti. Apylinkėje veikiantieji bolševikų partizanai darėsi vis įžulesni, puldinėjo baltuosius rusus, čekus ir lenkus, susitelkusius prie vienintėlės gelžkelio linijos.

---

rius. Tebūnie prisiminta tų vyrų kančios nors retkarčiais. Jie irgi juk kentėjo už tą pačią nukankintą Lietuvą.

Ir amerikiečių kai kurie kariniai istorikai yra šia savavališka išdavimo tema susidomėję. Reikėtų kam nors visa tai suregistruoti, kad ateityje būtų tikra teisybė žinoma.

Vytautas Kasakaitis, vienas iš lietuvių bataliono karininkų, bolševikų nužudytas Sibire.

Bolševikų propagandai susidarė labai palankios sąlygos. Jie siūlė pasiduoti raudoniesiems, kurie per Rusiją artimiausiu keliu parvež į gimtąjį kraštą visus, kaip lietuvius taip ir lenkus bei čekus.

Teko laukti susėdus vagonuose, kol pasiliuosuos kelias. Laukiant reikėjo saugotis partizanų puldinėjimų. Lietuvių batalionui buvo pavesta saugoti Čerepanovo gelžkelio stotį, kur jie prastovėjo 9 ar 10 dienų.

Tuo laiku bataliono lietuviai komunistai susirišo su toje apylinkėje veikiančiais komunisto Rogovo partizanais ir susitarė veikti bendrai.

Lapkričio 25 d. ankstį rytą įvyko sukilimas, —budintis karininkas Čarneckis buvo nužudytas, kiti karininkai suimti. Viso buvo suimta 15 karininkų. Batalionas liko nuginkluotas, susodintas į 260 rogių pakrautų ginklais ir maistu. Rogės iš anksto buvo paruoštos. Paskubomis batalionas buvo nugabentas į Čeremuškino kaimą. Suimta buvo 460 karių, tik maža dalis sugebėjo pasislėpti ir pasilikti. Suimtuosius perėmė partizanų vadas Rogovas. Sukilimą paruošė, jam vadovavo, tenka manyti, kad ir derybas su partizanais vedė — lietuviai komunistai: Steponaitis, Biveinis ir Žebrauskas.

1919 m. gruodžio 9 d. sužvėrėję bolševikai Čeremuškino kaime kardais sukapojo karininkus: A. Naviką, J. Eiduką, V. Kasakaitį, J. Malerį, Br. Šukevičių ir kareivius: K. Norvilaitį, J. Silevičių ir Turskį. Tad trumpu laiku žuvo 6 karininkai ir 3 kareiviai. Kiek vėliau dar žuvo, ir kiek jų sugrįžo į Lietuvą nėra žinių. Netenka abejoti, kad visa tai buvo atlikta su lietuvių komunistų žinia ir pritarimu.

Lietuvoje apie tragišką bataliono likimą buvo sužinota vėliau. Susijaudinimas kilo didelis. Žuvusių atminimui pagerbti Kaune Vytauto Didžiojo bažnyčioje, 1924 m. gruodžio 9 d., buvo atlaikytos pamaldos ir prikalta lenta su jų vardais.

— — — — —

V. Perminas

RUDENĮ

Be rekviem, be kunigų,
Be saliutavimų, be šūvių;
Į duobę įmetė šiaudų —
Ir įstūmė nežinion, kaip šunį...

Senutė tyliai poterius šnibždėjo,
Prie kapo draikėsi šiaudai;
Rasotą rytą jie blizgėjo
Kaip paauksoti mamos virbalai.

Krauju taškyti medžių lapai,
Lyg peteliškės išskėstais sparnais;
Apklojo jie nežinomojo kapą
Įvairių spalvų rudens dažais.

Šermukšniai, spanguolės raudonos
Mirgėjo lyg žiedai pavasarį;
Apglėbus kapą drebulė geltona
Numetė po krikštolinę ašarą...

Ir Tu, spalvuotasis ruduo,
Prašyk rūpestingąją Madoną
Pavasarį prie kapo, kur akmuo,
Kad pasodintų nors vienišą aguoną...

Margai spalvuotą rudens rytą
Vėjas, skerdžius ir Madona
Atkels lapus tuos aptaškytus —
Fanfarai gros, triumfuos aguona...

Ir iš priespaudos lukšto kieto
Prisikels užmirštieji milžinai;
Ir generolui skirtuoju lafetu
Bus vežami jų palaikai...

NEPAMIRŠKIME KARIŲ-KANKINIŲ

M. KARAŠA

Lietuvių tauta Sibirą prisimena kaip tolimą kraštą, kuriame lietuvis patyrė daug vargo, skaudžių kentėjimų, nemažai ir gyvybių ten neteko. Juk nuo pirmojo lietuvių sukilimo 1861, iki šių dienų, lietuviai tebetremiami į Sibirą už tai, kad nori būti lietuviais, nori būti laisvi ir nepriklausomi.

Su jautriu susikaupimu ir įsijautimu laisvajame pasaulyje, mes lietuviai, viešai prisimename 1940 m. trėmimus. Atiduodame užtarnautą pagarbą žuvusiems ir nukankintiems dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės.

Šiame rašinyje noriu prisiminti ir priminti prieš penkiasdešimt metų Sibire įvykusį skaudų ir kruviną įvykį, tai I Sibiro Lietuvių Vytauto Didžiojo bataliono aštuonių karių nužudymą, 1919 metais, gruodžio mėn.8 d.

Nebuvau to įvykio liūdininku, todėl apsistosiu tik prie vieno kario kankinio gyvenimo, būtent prie karininko Jono Eiduko. Mudviejų gyvenimo takai susibėgdavo nuo pat vaikystės, kurią praleidome tame pačiame gimtajame kaime. Taip pat kartu bridome į pradžios mokyklą gretimame kaime, kartu lankėme vidurinę mokyklą ir pagaliau, kartu kovojome su ginklu prieš komunistinę raudonąją armiją Sibiro platumose.

Karininkas Jonas Eidukas gimė 1893 m. (?) Paberžių km., Biržų apskr. ir valsč., vidutinio ūkininko keturių vaikų šeimoje. Nuo pat mažens Jonas turėjo sunkų gyvenimą. Tėvų ūkyje ištikęs gaisras sunaikino visus trobėsius. Nebaigęs pradžios mokyklos, kuri per 1905 m. revoliuciją buvo uždaryta, Jonas išvyko į Rygą ieškoti uždarbio, kad pagelbėtų tėvams. Kepykloje dviračiu vežimėliu kiekvieną ankstyvą rytą išvežiodavo kepsnius krautuvėms. Laisvalaikiu mokėsi.

Sužinojęs, kad 1908 m. rudenį Biržuose pradės veikti miesto vidurinė mokykla, grįžo iš Rygos. Vasarą pasiruošęs, sėkmingai išlaikė įstojamuosius egzaminus ir buvo priimtas į I klasę. Mokslas jam gerai sekėsi ir 1912 m. sėkmingai baigė mokyklą. Eiduko bendraklasis mokykloje Motiejus Tamulėnas (dabar Floridoje), buvęs Biržų apskr. žemės tvarkytoajas, apie Joną taip prisimena: "Jisai buvo ramaus būdo, niekur nesirodydavo. Buvo Rimtas vyras, darbštus, pareigingas ir žinojo, kad mokykla yra tam, kad ten pasisemti mokslo".

Baigęs mokyklą, išvyko į Sibirą. Tenai, Tomsko mieste, Apgyvendinimo Valdyboje (Pereselenčeskoje Upravlenije) tarnavo Povilas Dagys, buvęs Lietūkio vyr. direktorius. Jis Jonui toje įstaigoje parūpino tarnybą. I Pasaulinio karo pradžioje atostogoms jis buvo parvažiavęs pas tėvus. Frontui judant Rusijos link, tėvus ir dvi seseris jis parsigabeno į Tomską. Ten jis buvo mobilizuotas į Rusijos kariuomenę. Baigęs karo meto Karo mokyklą, tarnavo Brians mieste ir kitur, pasiekdamas poručiko laipsnį.

Iš fronto atvykęs į Tomską dviem mėn. atostogų, 1917 m. kažkokiame lietuvių parengime, netikėtai sutikau J. Eiduką. Bolševikinė revoliucija Sibire įsisiūbavo apie dvi - tris savaites vėliau, nei Europinėje Rusijoje. Kai revoliucijos padariniai pasiekė Tomską, netrukus dauguma karininkų buvo atleisti, o kaikurie ir suimti. Kad sutartinai apsisaugojus ir iš anksto apsisaugoti nuo galimų persekiojimų, ir kad turėjus šiokį tokį uždarbį, buvo suorganizuota darbo artelė. ją sudarė daugumoje karininkai ir kiek valdininkų. Artelės vadovybėje buvo ir karin. J. Eidukas. Jo žinioje buvo paskirstymas į darbus. Čia reikėjo sumanumo ir įžvalgumo kokiems darbams, kokį grupės sąstatą sudaryti, kad būtų saugu atsižvelgiant į buvusią komunistinę nenusistovėjusią tvarką. Artelė turėjo žinių rinkimo skyrių, kurio uždavinys buvo ne tiek rinkti žinias apie darbo paklausas, kiek apie bendrą miesto politinę ir tvarkymo padėtį. Dėka to buvo sužinota tiksli data, kada bus vykdomas masinis karininkų suiminėjimas, tuomet pavadintas "Baltramiejaus naktimi". Karininkai buvo įpsėti tą naktį ir dieną nebūti namuose. Praėjus revoliuciniam karščiui ir šiek tiek sunormalėjus miesto administraciniam tvarkymui, pajutus neigiamą nusistatymą iš komunistinės administracijos, artelė išsiformavo 1918 metų pradžioje.

Kai 1918 m. pavasarį Laikinoji Sibiro valdžia (nebolševikinė) paskelbė karininkų ir kareivių mobilizaciją, iš tarnybos geležinkelio stotyje Bolotnoja, atvykau į Tomską. Susirišau su J. Eiduku, kuris jau buvo paskirtas Kavalerijos atsargos, vėliau pasivadinusio Tomsko gusarų, eskadrono ūkio vedėju. Eskadronas formavosi netoli miesto dvare, kuriame prieš revoliuciją buvo auginami grynakraujai arkliai. Ūkio vedėjo pareigose J. Eidukui teko parodyti savo iš-

skirtinus sugebėjimus, darbštumą, sumanumą ir taktą. Eskadronas suformavo ir išsiuntė į frontą prie Volgos upės, kovai prieš bolševikus, du eskadronus. Tenai kovojo sukilusieji čekai. Pradžioje revoliucijos, iš Austrijos armijos paimtų belaisvių čekų, buvo suformuotas ir gerai apginkluotas korpas. Po bolševikinio perversmo, komunistai pasišovė juos nuginkluoti. Čekai pasipriešino ir grįžti į tėvynę kelią pasirinko per Sibirą. Prie jų sukilimo prisidėjo ir Sibiro rusai.

1919 m. vasarą eskadronas buvo išformuotas. Mudu su J. Eiduku gavome paskyrimą į generolo Gaidos asmeninės apsaugos batalioną Ekaterinburge. Gen. Gaida, čekas, vadovavo visom čekų ir rusų dalim fronte. Rusai generolai buvo nepatenkinti ir dėjo pastangas čeką generolą nušalinti. Gen. Gaida, pagaliau, atsisakė nuo vadovavimo fronto kariuomenei. Palaipsniui ir čekų daliniai atsipalaidavo iš fronto ir pasikrovė į traukinius vykti geležinkeliu rytų kryptimi. Batalionas buvo išformuotas ir mudu gavome paskyrimą į Ekaterinburgo diviziją, kuri naujai formavosi. J. Eidukas likosi divizijos štabe intendantūros skyriuje.

Likę be čekų, rusų dalys, daugumoje naujai suformuotos, nebepajėgė atsilaikyti prieš raudonosios gvardijos spaudimą ir prasidėjo atsitraukimas, virtęs nesulaikomu bėgimu. Iš bičiulių lietuvių sužinojau, kad Novonikolajevsko mieste yra formuojamas lietuvių batalionas. Mudu su J. Eiduku padavėme pareiškimus persikėlimui. Jonas gavo sutikimą ir rugpiūčio mėn. traukiniu išvyko į lietuvių batalioną. Mano pulko vadas, čekas, mane įkalbinėjo kartu su juo persikelti į čekų dalinius ir pasileisti į tolimą Tėvynėn grįžimo kelią. Mano noras buvo kelionę atlikti su savaisiais, su lietuviais. Iš pulko išvykau rugsėjo mėn. arkliais, nes geležinkelis buvo užkimštas bėgančių rusų dalinių ir čekų ešalonų.

Liko dar viena diena keliavimo, kai sužinojau, kad lietuvių batalionas Rogovo partizanų - komunistų buvo užpultas ir nuginkluotas. To užpuolimo metu J. Eidukas, kartu su kitais kariais, buvo suimtas, sužvėrėjusių partizanų nuogai išrengtas, per gilų sniegą ir Sibiro speigą nuvarytas raitų banditų į gretimo kaimo kapines ir gyvas kardais sukapotas. 1919 m. gruodžio mėn. 8 d. batalione karin. Jonas Eidukas ėjo ūkio kuopos vado pareigas. Buvęs bataliono vadas adv. Petras Linkus savo laiške man apie Eiduką taip rašo: "Karin. Joną Eiduką dar gyvai prisimenu. Jis buvo ramaus būdo, labai taktiškas ir darbštus vyras, visad punktualus ir laikąs savo žodį. Jis žymiai prisidėjo prie organizacimo ir vadovavimo ūkio kuopos".

Karin. Jonas Eidukas ir visi kartu su juo nužudytieji kariai yra verti mūsų pagarbos ir prisiminimo taip, kaip ir žuvusieji kovose dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės. Vienų ir kitų didžiausias ir nuoširdžiausias troškimas buvo iškovoti ir ginti Tėvynės laisvę ir nepriklausomybę. Sibiro bataliono kariai yra vieni iš pirmųjų, jei ne pirmieji kariai, žuvę kankinių mirtimi, nužudyti nuožmiausio lietuvių tautos kankintojo rusiškojo komunizmo. Po nužudymo jų kūnus pridengė Sibiro gilaus sniego klodas ir jų amžino poilsio vieta liko svetimoje žemėje nežinoma.

Šia proga prisimenu to paties bataliono buvusį adjutantą plk. ltn. Igną Pašilį - Podgaiskį, kuris taip pat žiaurių komunistų buvo kankintas ir nužudytas savo tėvynėje — Zarasuose, 1941 m. birželio 24-25 d. Anuometinio ruso okupanto pavadintame lietuvių 29 korpo štabe, Vilniuje, sutikau Pašilį, 1940 m. gruodžio mėn. labai nusiminusį, susirūpinusį, susikrimtusį. Paklaustas jis man atsakė: "Mane paliuosavo iš kariuomenės. Kas dabar bus . . .?" Kadangi ir aš buvau paliuosuotas, jam pasakiau, jog aš džiaugiuosi atleidimu, nes esu laisvas ir galiu savo ir šeimos gyvenimo vairuoti taip, kaip išmanysiu esamomis aplinkybėmis. Plk. ltn. Ig. Pašilys likosi nusiminęs ir susijaudinęs. Atrodo, kad jau tuomet jisai lyg nujautė savo baisų likimą.

DLK VYTAUTO DIDŽ. SKYRIAUS VALDYBA

KARIO REDAKTORIUI

Mes, Lietuvos kariuomenės kūrėjai-savanoriai, labai įvertindami lietuviškos spaudos reikšmę ir nuopelnus kovoje už lietuvybės išlaikymą, šiuo siunčiame Jūsų redaguojamam laikraščiui mūsų labai kuklią—simbolinę auką

$10.00

(dešimts dolerių) ir nuoširdžiai linkime tokiu pat uolumu gaivinti lietuvybėje merdinčius ir paskatinti, padrąsinti bei palaikyti bekovojančius lietuvybės išlaikymo frontuose dėl jos sustiprinimo bei pratęsimo.

Pagarbiai,

LEONAS BALZARAS,
Valdybos pirmininkas

ADOLFAS JUODKA ir
KONSTANTINAS PETRAUSKAS
Valdybos nariai

Čikaga, sausio 7 d. 1970 m.

Žmogus, kuris pradėjo II Pasaulinį karą

O. URBONAS

Hamburgo gatve eina žmogus. Nieko jame ypatingo, galėtų būti ir koks buhalteris, ar smulkus pirklys, vienu žodžiu, žmogus, kaip ir daugelis kitų. Jam 53 metai, atrodo jis stiprus ir sveikas. Ir jo pavardė nieko ypatingo nesako: Naujeks (Naujokas?).

Tačiau britų istorikas Harold Reitlingeris kada tai rašė kad "šio žmogaus memuarai būtų be gali naudingi istorikams".

Ir štai, tie atsiminimai parašyti ir jau viešai pasirodė. Prasideda jie, tiesiog, napoleonišku sakiniu: "Esu žmogus, kuris pradėjo II Pasaulinį karą. Prieš 20 metų aš vadovavau operacijai, kuri davė Hitleriui pagrindą pulti Lenkiją".

— — —

1939 m. rugpiūčio 8 d. hauptšturmfuehrer Naujeks, ypatingai svarbiems uždaviniams agentas, buvo iššauktas į SS vyriausią štabą Berlyne. Apie tą 4 aukštų pastatą Prinz Albertstrasse 8, anais laikais žmonės tik paslapčiomis tekalbėjo ir tai tik apsižiūrėję, ar kas nors neklauso. Be minėto Naujekso į štabą buvo iššauktas geštapo šefas Muelleris ir kriminalinės policijos vadas Nebe. Priimti juos turėjo Reinhard Heydrichas, antrasis po Himlerio slaptosios policijos aparate.

Heydrichas tuojau perėjo prie reikalo: "Mano ponai, aš tik ką nuo Fuehrerio. Reikalas, apie kurį mes kalbėsim, yra labai jautrus. Dėl to, ne tik prašau, bet ir reikalauju, traktuoti jį kaip ypatingai slaptą dalyką... Lenkijos puolimas paskirtas rugpiūčio mėnesio galui ir mūsų uždavinys yra įrodyti, kad puolančioji pusė yra Lenkija. Lenkijos parubežyje turi įvykti toks incidentas, kad ir bailiausiam vokiečiui pasirodytų aišku, kad toliau toleruoti tokios padėties negalima".

Virš 2 valandų tęsėsi tas pasikalbėjimas ir, galų gale, Heydrichas nustatė: "Jūs, Naujeks, vadovausit operacijos techniškajai daliai puolant radio stotį Gleiwitze. Man atrodo, kad būtų neblogai perduoti per radio ir atatinkamą kurstomą kalbą lenkiškai. Lai pasaulis pasiklauso".

Po dviejų dienų iš poros juodų automobilių ties Gleivitzo viešbučiu išlipo 7 žmonės. Atvažiavusieji buvo nepaprastai kuklūs: jie negaudavo laiškų, niekam neskambino telefonu ir jiems niekas neskambino. Vakarais jie neišeidavo iš savų kambarių, bet dienos metu kur tai dingdavo. Viešbučio durininkas, pranešdamas policijai apie naujai atvykusius, rašė: "nieku nuo kitų nesiskiria, paprasti piliečiai".

Tačiau, ištikrųjų, Naujeks ir jo žmonės atsargiai apžvalginėjo operacijos rajoną. Jie nustatė, kad radio stotis stovi ties Tarnovicų plentu į šiaurės - vakarus nuo miestelio, netoli vokiečių - lenkų sienos. Įėjimas į stotį tiesiog iš gatvės. Greta radio stoties — personalo gyvenamieji namai. Vakarais, temstant, visas rajonas apšviečiamas stipriais prožektoriais, kurie lengvai gali būti išvesti iš rikiuotės".

Atrodė, viskas tvarkoje, bet paskutiniu momentu diversinės grupės radistas Schmitthenneris išaiškino, kad stotis neduoda savistovios programos, o tik transliuoja programą iš Breslavo, dėl to ir perduoti lenkų atsišaukimą, kaip buvo nutarta Berlyne, nebus galima. Pasinaudoti būtų galima tik atsarginiu mikrofonu, kuris laikomas stoty vietinėms žinioms perduoti, bet kur jis laikomas ir kaip prie jo prieiti diversantai nežinojo, tuo labiau, kad Naujeks žinojo, jog visai operacijai jis teturės nedaugiau kaip 20 minučių laiko. Per tą laiką teks užimti stotį, surasti mikrofoną, paskelbti atsišaukimą lenkų kalba ir — dingti.

Aplinkybėms paaiškėjus, Naujeks nuskubėjo į Oppelną, kur atvyko ir Muelleris. Pastarasis, išklausęs Naujekso pranešimą, sutiko operaciją kiek atidėti, bet nustatė: "operacija, prie bet kurių aplinkybių, turi būti pravesta. Jei nepasiseks surasti atsarginio mikrofono, sudarykit stotyje kaip galima daugiau triukšmo, daugiau šaudymo... Mes paskelbsime, kad policija užpuolikus išmušė ir jie radio stotimi pasinaudoti negalėjo... Mes su Heydrichu aptarėme visą operaciją ir nutarėme, kad be visko kito, mums reikalingas ir tikras įrodymas, kad užpuolimas tikrai įvykdytas lenkų, įrodymas, kuris visuomenę tikrai įtikins. Nesuprantate? Mums reikalingas lenkų bandito lavonas..."

Naujeks pradėjo galvoti, kuris gi iš jo žmonių geriausiai tiktų būti lenkų banditu, bet Muelleris jį nuramino: "Apie lavoną galite nesirūpinti. Tai mūsų reikalas. Pasinaudojant triukšmu stoty, mano žmonės lavoną atneš ir dings".

Visi parengiamieji darbai buvo atlikti, ir reikėjo laukti tik signalo. Rugpiūčio 25 d. Naujeks gavo telegramą: — bobutė susirgo, kas reiškė, kad Lenkijos puolimo reikia laukti kas valandą. Naujeks surinko savo žmones, dar kartą aptarė operacijos visas smulkmenas — ir laukė sutarto signalo. Bet laikas bėgo, nervų įtempimas darėsi vis didesnis, o signalo nėra. Galų gale, paskambino iš Berlyno Muelleris ir pranešė, kad "kelionė atidėta".

Pasirodė, Hitleris jau buvo davęs įsakymą pulti Lenkiją, bet po 2 valandų pergalvojo, susinervino ir savo įsakymą atšaukė. Aišku, įvyko daug nesusipratimų. Sustabdyti 57 diviziją, kuri jau buvo išėjusi užimti išeities padėtį, pasirodė, ne taip jau buvo lengva. Pajudėjo ir visas diversinis aparatas, ir tik laimė padėjo vokiečiams sustabdyti visas operatyvines grupes. Kitaip būtų paaiškėjusi vokiečių provokacijos visa apimtis. Gi Naujeks gupė buvo ne vienintelė, be jos buvo sudaryta dar keletas tokių grupių, kurios, perrengtos lenkų uniformomis, turėjo pradėti susišaudymą prie vokiečių - lenkų sienos, šitą faktą patvirtina ir kai kurie dokumentai, surasti po karo. Generalinio štabo viršininko Halderio dienyne randasi užrašas, padarytas rugpiūčio 17 dieną: "Ka (Kanaris), Hi (Himleris ir He (Heydrichas) turi pristatyti 150 komplektų mundurų ir, be to, lenkų visokių kasdieninių daiktų".

Tuo pat 150 policininkų, kurie mokėjo lenkų kalbą, praėjo specialų kursą vienoje iš policijos mokyklų, arti Berlyno. Rugpiūčio 22 dieną kita grupė buvo nuvežta į Oppelną ir naktį į 25 rugpjūčio, išdėstyta išilgai sienos. Visi jie buvo perrengti į lenkų uniformas, jiems buvo išduoti lenkų šautuvai, šoviniai ir šarvuotė. Kai operacija Muellerio buvo sustabdyta, vieno grupės padalinio paskirtoje vietoje, jau nebebuvo. Jo vadas, matomai, per klaidą, per anksti pakėlė savo žmones, slaptai perėjo sieną, išdėstė žmones Hohenlindo muitinės posto krūmuose ir laukė operaciją pradėti. Įsiutęs Muelleris įsakė žmones grąžinti — ir, vokiečių laimei, ryšininkas gana greitai juos surado ir jiems pasisekė nepastebėtiems grįžti atgal.

Galų gale, rugpjūčio 31 dieną, buvo gauta telegrama: "bobutė mirė" — ir tada viskas pajudėjo. Naujeks surinko savo žmones: "Vyksim kai tik sutems. Abi mašinos privažiuos prie stoties. Mes, iš pirmosios mašinos puolam stotį, reikalui esant, antrosios mašinos žmonės mus palaiko ugnimi. Turėkite galvoje: mes lenkų diversantai, dėl to, jei kas paklius — nei žodžio, jūs vokiškai nesuprantat. Aiškins visą reikalą mū-

sų žmonės iš Berlyno, tai bijoti nėra ko. Aišku?"

Paklausimų nebuvo.Naujeks atėmė iš visų turimus dokumentus ir užrakino juos seife. Po to pridūrė: "Dar šis. Mes turėsime su savimi lavoną. Nebijokite, niekas iš mūsų nepaskirtas juo būti. Eikite persirengti".

Viešbučio kambariai pavirto teatriniais persirengimo kambariais. Pirmojo akto, kruvinosios XX amžiaus tragedijos "artistai" rengėsi išeiti į sceną. Iš lagaminų jie išsiėmė drabužius, kokiais anais laikais dėvėjo lenkai: panešiotas kurtkes, medžioklinius švarkus, kelnes "galife" ir ilgus batus. Ant visų drabužių buvo galima pastebėti lenkų fabrikų ir lenkų krautuvių ženklus. Į kišenius sukimšo smulkių daiktelių, kokių žmogus, paprastai, nešiojasi su savimi ir lenkiškus (sufalsifikuotus) dokumentus. Naujeks patikrino savo pistoletą — tą pistoletą, iš kurio bus iššautas pirmas II Pasaulinio karo šūvis.

7 val. vakaro 8 žmonės išėjo iš viešbučio ir susėdo į dvi automašinas. Pradėjo temti. Pakelyje Naujeks sustojo ir atkreipė savų žmonių dėmesį į girdimą motorų ūžimą: tai vokiečių tankų divizijos dėstėsi į išeities ribą.

Keletą minučių prieš 8 valandą vakaro 2 automašinos privažiavo prie radio stoties. 8 žmonės iš jų iššoko ir įsiveržė į stotį. Vienas iš stoties tarnautojų, išgirdęs prieškambaryje triukšmą, atidarė duris — ir atsidūrė prieš 8 į jį atkreiptus pistoletus. Užpuolikai įsiveržė į stotį. Dabar viskas priklausė nuo Šmittheneriо, jis visur pradėjo jieškoti atsarginio mikrofono. Brangios minutės bėga. Didysis stoties laikrodis rodo jau 8 valandą ir 6 minutes. Šmitheneris rankomis rodo, kad negali to nelemto mikrofono surasti. Naujeks siunčia vieną savų žmonių į rūsį, kur uždaryti visi stoties tarnautojai. Mirtinai išsigandęs technikas atidaro sienoje spintą ir išima atsarginį mikrofoną. Dabar į sceną išeina vertėjas. Jis perskaito lenkų kalba atatinkamą atsišaukimą, pavartodamas savo "kalboje" ir vieną kitą vokišką žodį — bet su lenkišku akcentu. Naujeks ir keletas jo žmonių palydi "lenkų atsišaukimą" pistoletų šūviais, sudarydami atatinkamą akompanimentą.

Atsišaukimas perskaitytas, kiekvienu momentu gali pasirodyti policija. Diversantai bėga, ir bebėgdami koridoriumi, mato ant grindų lavoną — stambų šviesiaplaukį su kruvina galva.

Niekas taip niekuomet ir nesužinojo, kas buvo ta pirmoji II Pasaulinio karo auka, nežiūrint to, kad sąjungininkai po karo dėjo visas pastangas nustatyti. Gal tą paslaptį kiek atskleidžia raportas, kuris po karo buvo surastas Sachsenhauseno koncentracijos stovykloje, iš kurio matyti, kad rugpjūčio 25 dieną keturi tos stovyklos kaliniai buvo grandinėmis surakinti ir nuvežti į SS kalėjimą Bremene. Rugsėjo vidury du iš jų buvo grąžinti į Sachsenhauseną, bet Harry von Bargen iš Hamburgo ir Walter Šnalenburg iš Vuppertalio dingo. Po kiek laiko jų giminės gavo iš Geštapo pranešimą, kad jie mirė.

Po karo Naujeks buvo keletą kartų griežtai kvočiamas ir kiekvieną kartą jis buvo dėl to lavono klausinėjamas. Jis kategoriškai tvirtino, kad apie lavoną nieko pasakyti negali, kadangi jis buvo "sufabrikuotas" Muellerio.

Kai policija paskubomis nukreipta atvyko į radio stotį, ji rado visą rajoną apsuptą geštapininkų. Policija tik stebėjosi, kaip geštapininkai galėjo taip greit iš miesto atvykti. Atsakymas gali būti tik vienas: Muelleris ne tik patarė Gleivitzo policijos viršininkui neskubėti, bet dar iš anksto pasiuntė ten savo žmones.

Diversantams tik sugrįžus į viešbutį, suskambėjo telefonas. Naujeks įsitempė (žinojo, kas skambina), paėmė ragelį ir atraportavo: "Bobutės laidotuvės įvykdytos, ponas Gruppen fuehreri". — "Girdėjau, girdėjau, išgirdo jis patenkintą Heydricho balsą: "na, kaip viskas sklandžiai praėjo?".

Tą pat naktį Naujeks grupė sugrįžo į Berlyną. Pakely jie sutiko nenutrūkstančias karines voras, kurios žygiavo į rytus.

Kai Naujeks įėjo į Heydricho kabinetą, tas, nieko netardamas, ištiesė jam tik ką atspausdintą "Voelkischer Beobachter" numerį. Per visą puslapį didelėmis raidėmis buvo parašyta: "Negirdėtas akiplėšiškas Gleivitzo radio stoties užpuolimas". Virš to užrašo, raudonomis raidėmis buvo parašyta: "Wehrmachtas perėjo puoliman".

Karas prasidėjo.

— — —

Didžiojoje tragedijoje, kuri pareikalavo dešimtis milijonų žmonių gyvybių, hauptšturmfuehreriui Naujeks buvo skirtas tam tikras vaidmuo. Nacių režimas buvo palankus visokiems avantiuristams ir toje dirvoje jų išaugo ištisa eilė. Žymesnieji jų, žinoma, buvo Skorzenni ir Naujeks. Dabar jie didžiuojasi savais darbais ir viešai pasakoja apie savo didvyriškumą. Naujeks, tarp kitko, pradėjo savo karjerą gan anksti. Tai buvo jis, kuris 1936 m. įsiveržė į Ispanijos respublikos pasiuntinybę Berlyne ir išvogė iš ten visus Vokietijoje dirbančių pogrindininkų - antifašistų (ir komunistų. — Red.) sąrašus.

Keletą mėnesių po Gleivitzo operacijos Naujeks ir vėl buvo iššauktas pas Heydrichą. Radio tik ką buvo paskelbęs apie pasikėsinimą prieš Hitlerį Muenchene. Heydrichas iš kart perėjo prie reikalo: "Jūs girdėjote apie pasikėsinimą prieš Fuehrerį. Fuehreris yra įsitikinęs, kad tai yra anglų darbas. Viskas rodo ir pėdsakai veda tiesiog į Olandiją, kur dirba anglų slaptosios tarnybos majoras Stivens ir kapitonas Best". Paduodamas Naujeksui sąlanką su dokumentais, Heydrichas tęsė toliau: "Perskaitykite Sellenbergo raportus. Čia yra visa istorija. Jūsų uždavinys — išvogti tuos anglų slaptosios tarnybos agentus, reikalui esant ir ginklu, jėga. Sienos pažeidimas Fuehrerį nejaudina, svarbiausia — gauti šituos agentus į savo rankas, ir būtent, gyvus".

Sellenbergo raportai galėtų atstoti bet kokį detektyvinį romaną. Iš Sellenbergo raportų Naujeks sužinojo, kad vokiečių agentui F 479 pasisekė įeiti į ryšius su Stivensu ir Bestu. Jie papasakojo anglams, kad Vokietijoje dirba skaitlinga organizacija, kuri pasistatė sau tikslą nuversti Hitlerį. Daug šios organizacijos narių yra karininkai, o organizacijos priešakyje stovi žinomas generolas, užimantis vieną iš svarbiausių vietų vokiečių kariuomenės vadovybėje. Anglai buvo labai sudominti tokia organizacija, pareiškė norą kaip galima greičiau sudaryti su ja ryšį ir išrūpino agentui F 479 ir jo padėjėjui atatinkamus dokumentus, kuriais visos Olandijos įstaigos ir valdžios organai prašomi suteikti jiems, reikalui esant, visokeriopą pagalbą.

Sellenbergas sudarė grupę, kuri turėjo sudaryti ryšius su anglais. Prasidėjo derybos. Anglai pakartotinai klausinėjo, kas stovi tos organizacijos priešaky. Iki tol atsakyti į jų klausimą galima buvo vengti, aiškinant atsisakymą slaptumo išlaikymo reikalingumu. Bet toliau bus sunkiau. Paskutiniame savo susitikime su Stivensu, šis pastarasis, įteikė jam mažą, išardomą radio stotį, kuri buvo pavadinta OH 4.

Aišku, kad jau sekančią dieną ta radio stotis buvo įrengta Prinz Albertstrasse 4 ir "opozicijos grupė" suėjo į tiesioginį ryšį su Stivensu ir Bestu. Anglams spiriant greičiau susitikti su "opozicijos grupės vadu", pasimatymas buvo paskirtas rugsėjo 9 dieną Olandijos miestelyje Venloo, ir, būtent, kafė Bachus teraso-

je, apie 100 metrų nuo vokiečių sienos.

Tą pat dieną ginkluota Naujeks grupė išvažiavo į Duesseldorfą, arčiau Olandijos sienos.

Duesseldorfo Geštapo vado kabinete Naujeks susitiko su Sellenbergu ir jie susitarė dėl operacijos pravedimo. Naujeks ir jo žmonės pasislėps už vokiečių muitinės namelio, ir, kai anglai atvažiuos, Sellenbergas, įsitikinęs, kad tai tikrai yra Stivens ir Bestas, prie jų prieis, pasiveikins ir nuims skrybėlę. Tai bus ženklas "operaciją" pradėti, bet kaip ir kokiu būdu tas bus padaryta, tai — Naujekso reikalas.

Taip buvo spąstai paruošti.

Sellenbergas nervavosi. Įėjęs į kafė, jis pastebėjo, kad nemažai žmonių vaikščioja gatvėmis su šunimis. Kaip prityręs žvalgybininkas, jis puikiai supranta, kad tai perrengti policininkai.

Naujeks irgi jautėsi nekaip. Kodėl anglai vėluojasi? Nei Sellenbergas, nei Naujeks nežinojo, kad Stivens ir Best turėjo teisę važinėti po Olandijos teritoriją tik leitenanto Koperio lydimi. Tikrumoje, leitenantas Koperis buvo Dirk Klopp, Olandijos generalinio štabo karininkas, kuriam buvo pavesta kiek galima padėti anglams jų darbe ir nuolat informuoti štabą apie viską, ką anglai daro.

Olandas su anglais negalėjo laiku pasiekti Venloo ir Bachuso kafės, nes kaip tik Olandijos žvalgyba nustatė, kad Vokietija rengiasi Olandiją pulti, tai visuose keliuose į Vokietijos pusę buvo išstatytos stiprios sargybos, kurios stropiai tikrino visų keleivių dokumentus.

Bet, štai, jau ir kafė. Best sustabdė mašiną ties kafė ir išjungė motorą. Tuo pat metu verandoje pasirodė Sellenbergas, kurį anglai žinojo kaip kapitoną Semmelį. Sellenbergas mandagiai anglus pasveikino ir nusiėmė skrybėlę.

Naujeks tik ir laukė to ženklo. Iš už vokiečių muitinės namelio iššoko ginkluoti žmonės, juos pralenkė pilna ginkluotų žmonių mašina ir pasipylė šūviai. Nežinia iš kur pasirodęs geštapininkas pakėlė barjerą — ir Naujeks su savo žmonėmis įsiveržė į Olandijos teritoriją.

Apie tai, kas įvyko sekančių minučių bėgyje dalyviai pasakoja sekančiai:

Best: "Mašina, kuri nepaprastai greit artinosi į mus, buvo prigrūsta nepaprastos išvaizdos žmonių. Jie ką tai šaukė ir šaudė virš mūsų galvų. Nespėjo mašina net sustoti, kaip 4 vyrai iš jos iššoko ir pribėgo prie mūsų".

Naujeks: "Aš surikau — rankas augštyn, ir kapitonui Best iš akies iškrito monoklis. Prieš pakeldamas rankas, jis monoklį vėl įstatė į akį".

Best: "Už mano nugaros stovėjo majoras Stivens, jis pasakė: 'Best, mes pralošėm!' Du iš priėjusių nukreipė į mus savo pistoletus, kiti du mus surakino. Netikėtai užpakaly mūsų ir vėl pasigirdo šūviai. Aš atsigręžiau ir pamačiau Koperį (leitenantą Kloppą), kuris iš visų jėgų bėgo gatve nuo užpuolikų, atsišaudydamas. Šie, gi, šaudė visais pistoletais, iš kur tai pasipylė trumpa automato eilė ir Koperis sugriuvo. Jie nuvarė mus prie sienos. Čia aš pamačiau, kad du užpuolikai neša Koperį, jo rankos kabojo ir jo veidas buvo kraujuotas. Juodas - baltas barjeras nusileido už mūsų — mes buvome Vokietijoje".

Vokiečių muitinės namelyje vienas iš užpuolikų pranešė Naujeksui, kad iš rašto, rasto sužeistojo kišenėje, matyti, kad tai ne anglas, o Olandijos generalinio štabo karininkas.

Valandėlę vėliau mašinos pasiekė Duesseldorfo geštapo rūmus. Gydytojas, apžiūrėjęs sužeistąjį, pareikalavo tuojau nugabentį jį į ligoninę, nes nustojo daug kraujo ir, nesuteikus jam pagalbos, jis kiekvienu momentu gali mirti. Tačiau geštapas griežtai atsisakė. Faktas, kad į jų rankas pateko Olandijos generalinio štabo karininkas, juos labai nudžiugino, nes tai buvo geriausias įrodymas, kad neutralioji valstybė bendradarbiauja su Vokietijos priešais ir tuo aštriai pažeidžia savo neutralitetą. Pirmiausia reikalinga išgauti iš to sužeistojo "prisipažinimą" — ir tai, betkokia kaina. Gydytojas duoda jam kokių tai stiprinančių vaistų ir vėl reikalauja jį vežti pas chirurgą. Kloppas atidengia akis, tačiau kalbėti negali — per silpnas. Paskubomis iššauktas chirurgas, jį apžiūrėjęs, tik nustatė, kad jam daugiau reikalingas buvo kunigas kaip chirurgas.

Lapkrič. 23 dieną Hitleris pareiškė savo generolams: "Žmogus, nukautas ant Olandijos rubežiaus, yra ne anglas, bet olandas. Nuo spaudos mes šitą faktą kol kas paslėpėm. Olandijos vyriausybė paprašė atiduoti jiems lavoną. Tai didžiausias iš jų pusės idiotizmas. Reikalingu momentu aš viską galėsiu atatinkamai išnaudoti".

Ir tikrai, 1940 metų gegužės mėnesio 8 dieną Hitleris pranešė visam pasauliui apie "priežastis", kurios verčia jį pulti Olandiją ir ją okupuoti. Tą pat dieną pasipylė bombos ant Olandijos miestų.

EUROPOS GYNYBA

B. B.

Ankstyvesniuose KARIO puslapiuose yra tilpę straipsnių Europos "išvadavimo" ir gynybos klausimais. Iš vienos pusės, komunistinis blokas vykdo manevrus kaip atmušti "imperialistų" užpuolimą ir kaip priešpuoliu išvalyti Europą nuo kolonistų; iš kitos pusės, stumdomo NATO rūpesniai, kaip sudaryti karinių jėgų pusiasvyrą, kad atlaikius "išvaduotojų" galimą ginkluotų jėgų spaudimą.

Augantis Vakarų valstybių ekonominis pajėgumas komunistų ekspansijos galimybes Europoje mažina. 1966 m. NATO pasitarimuose Briuselyje buvo prieita išvadų, kad nežiūrint didėjančio Sovietų pajėgumo, tikslai keičiasi — Sovietų pagrindinė agresija Europoje visai nedaleidžiama (amerikiečių nuomonė). Tačiau ši pavojinga išvada Vakarų sąjungininkus gali lengvai užmigdyti, ir pastangos išlaikyti fizinį jėgų balansą gali baigtis Sovietų naudai.

Neatsižvelgiant į nuomones, pagrindinis klausimas šiuo metu būtų, ar dabartinė NATO gynybos struktūra ir strateginės koncepcijos yra pakankamos apginti Europą. Įdomu būtų pažvelgti ar Prancūzijos išstojimas iš NATO susilpnino gynybos pajėgumą.

Kaip žinome, NATO karinė struktūra grindžiama nuostatais, patvirtintais 1952 m. Sąjungininkų karinių jėgų Europoje vyriausiojo štabo; šie nuostatai buvo sudaryti remiantis duomenimis, surinktais Vakarų žvalgybos, apie Sovietų karinį pajėgumą. Ano meto skaičiavimu, Sovietai galėtų sudaryti 160-176 divizijas, ir dar 50-60 divizijų suorganizuoti iš satelitų. Sąjungininkų buvo nuspręsta pastatyti prieš 90 divizijų, iš kurių 60 turėtų būti skirta centriniam frontui (šis skaičius niekad nebuvo pasiektas).

Vertinant Sovietų jėgas buvo gerokai apsiskaičiuota, ypatingai Stalino valdomam laikotarpyje — tada

tai buvo kolosas ant molinių kojų. 1963 m. spalių mėn. amerikiečių gynybos sekretorius pareiškė, kad paskutiniaisiais duomenimis, Sovietai niekad nepasickė pusės to 160-175 divizijų (aktyvių) skaičiaus. Žmonių skaičiumi — Sovietų divizijos per pusę mažesnės už vakariečių (pav. amerikiečių), ugnies pajėgumu NATO divizijos viršija Sovietus tris kartus (Financial Times, March 1964, Mr. Alastair Buchan, Britų instituto direktorius strateginėms studijoms). Jei taip, tai galima palyginti dabartines NATO 26 divizijas, 39 Sovietų divizijom. Skaitantis, kad Europoj Sovietai laiko 20 divizijų plius 6 Rytų Vokietijos divizijas, todėl ir atitrauktos iš NATO dvi prancūzų divizijos pusiausvyros dar nepakeitė.

Pagal gen. Hans Speidel (buvęs NATO sausumos jėgų viršininkas), sujungtos jūrų, oro ir žemės Sovietų jėgos, galėtų prasiveržti iš Baltijos, pro Daniją, į Atlantą ir izoliuoti Sąjungininkų jėgas į rytus nuo Reino. Šis samprotavimas buvo paveikęs Skandinavijos ir Jutlandijos valstybes daryti karinę sąjungą (žiūr. KARYS, 1966 Nr. 10).

Vykdant Vakarų Vokietijos karinių jėgų manverus buvo prieita išvados, kad vokiečiai sulaikytų sovietų puolimą kuriam laikui net santykyje 1 prieš 10. (1950 metais gen. Heinz Guderian pareiškė, kad su 30 šarvuotų divizijų, normaliai aprūpintų, būtų galėjęs apginti Europą nuo penkis kartus stipresnio priešo, kaip tuo metu buvo Sovietai.)

Panagrinėjus Vokietijos žemėlapį, lengvai galima atspėti Sovietų puolimo planą Vakarų Europon. Daugelį metų Sovietų karinės invazijos doktrina buvo grindžiama Karl von Klausewitzo klasikiniu **Cannae** manevru, kuris buvo vykusiai panaudotas II Pas. karo metu. Ir ateities puolimui galima spėti: — dešiniu sparnu išilgai Baltijos pakraščio, atkertant Jutlandijos pusiasalį nuo žemyno, toliau smogiant bendra pietų kryptimi link Ruhro (Lenkų pulkininko P. Monat, kuris prieš kelis metus iš Lenkijos atstovybės Washingtone pabėgo, pareiškimu — lenkai ir čekai, drauge su Sovietų daliniais. centriniai smogtų pro Berlyną iki Reino). Kairiuoju sparnu smūgis būtų vystomas per Austriją išilgai Bavarijos Alpių iki Reino; toliau pagal Reiną šiaurės kryptimi, kur susitiktų su vakarinio smūgio jėgomis jau kairiam Reino krante. Tai būtų 7-tos Amerikiečių armijos apsupimas, neleidžiant jai pasitraukti per Reiną.

Šitoks replinis manevras būtų nepilnas neišryškinus centrinių kryptčių — vicna per Kasselį link Ruhro, antroji per Helmstedtą link Ruhro ir Olandijos. Be abejo, šiam manevrui užtikrinti, kelių divizijų oro desantas būtų iškeltas Reino srityje, užpakalyje NATO priedanginių jėgų.

Yra dar ir kita galimybė, kuri yra panaši į Schlieffeno planą: — dešiniuoju sparnu išvystyti pagrindinį puolimą, ieškant išilgai likusiame fronte silpnų vietų centriniam prasiveržimui (E. Hinterhoff — The Defense of Europe).

Šiems Sovietų planams Europos gynybos jėgos turėtų būti atatinkamai išdėstytos įvertinant priešo siekius, geografinę padėtį ir vietovę. Viena nenormali aplinkybė Europos karinių veiksmų teatro, tai II Pas. karo išdavoje Sovietų karinių jėgų išdėstymas išilgai Baltjos jūros pietinių krantų. Puolimo atveju Sovietai lengvai užimtų išėjimą iš Baltijos jūros ir toliau iš šiaurės jūros amfibinių dalinių pagalba vykdytų išsikėlimus. Tuo atveju Schleswigo-Holsteino lygumos, Sovietų jėgoms būtų tik pasivaikščiojimas.

Apginti šiaurinį sektorių reikėtų eilės fortifikacijų, kurios sustabdytų Sovietų šarvuočių smūgį. Panašūs įtvirtinimai būtų reikalingi ir numatytose smūgio kryptyse. Visokiems fortifikacijų įrengimams, dėl politinių aplinkybių, priešinosi Vokietijos vyriausybė (E. Hinterhoff).

Dar vieną sunkinančią aplinkybę tektų paminėti: NATO priedangos daliniai, eidami į priekines pozicijas, sutiktų mases bėglių vakaruosna, kurie veržtųsi dar prieš Sovietų puolamąsias jėgas. Galima tikėtis, kad Sovietai išnaudodami bėglių priedangą, įkandin pasiųs savo tankus. Viena galima tikėtis, kad NATO jėgos, esant šitokiai situacijai, negalėtų panaudoti taktinius branduolinės energijos ginklus. 1955 m. birželio mėn. Edeno plane buvo numatyta pravesti tam tikrą zoną kurioje būtų draudžiami branduolinės energijos ginklai. Tam pasipriešino vokiečiai. Jie patys iš sąjungininkų paprašė branduolinės energijos ginklų, Sovietų puolimo atveju. Nežinoma būsima Prancūzijos laikysena, kariaujančių šalių atžvilgiu.

"Pagrindinis Sąjungininkų uždavinys Europoje sudaryti apsaugos nuotaiką, bet ne pastatyti jėgą prieš jėgą..." (E. Hinterhoff).

A. A.

VACLOVUI ALKSNINIUI

mirus,

jo žmoną Gabrielę, sūnus su šeimomis ir kitus gimines, bei artimuosius liūdesio valandoje giliai užjaučiame.

G. ir J. MATIUKAS

Kūrėjui-Savanoriui, kapitonui

A. A.

VACLOVUI ALKSNINIUI

mirus, nuoširdžią užuojautą reiškia jo žmonai Gabrielei, sūnums Algirdui ir Vytautui, broliui Vincui ir artimiesiems.

L.V.S. RAMOVĖS New Yorko Skyrius
ir KARIO Štabas

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis
1561 Holmes Ave.
Racine, Wisc.

TREMTIES TRIMITAS

IŠKILMINGAI PAMINĖTI ŠAULIAI IR LIETUVOS KARIUOMENĖ

Padėkos Dienos savaitgalyje Torontas šventė Vl. Pūtvio šaulių kuopos 15 metų gyvavimo sukaktį. Į iškilmes iš Čikagos buvo nuvykę Šaulių S-gos pirm. Vladas Išganaitis, CV nariai — Algirdas Budreckas ir Mykolas Maksvytis.

Lapkričio mėn. 29 d., šeštadienį, šv. Jono Kr. parapijos salėje, Toronto Pūtvio šaulių kuopa surengė iškilmingą pobūvį, į kurį atsilankė daug šaulių ir kviestų svečių.

Garbės svečiai ir prezidiumas: Lietuvos gen. konsulas J. Žmuidzinas su žmona, ŠS pirm. V. Išganaitis, ŠSCV nariai — Algirdas Budreckas ir Mykolas Maksvytis, iš Detroito St. Butkaus š. kp. pirm. V. Tamošiūnas ir "Švyturio" kp. pirm. M. Vitkus, Montrealio Mindaugo kp. pirm. J. Petrauskas, Hamiltono Algirdo kp. pirm. P. Kanopa, KLB valdybos atstovas J. Simanavičius, Sav.-Kūr. pirm. V. Štreitas, Ramovėnų pirm. p. Alonderis, Skautų — K. Batūra, Estų atstovas R. Tralla ir kt. Iš Detroito buvo atvykęs į iškilmes CV šaulių garbės teismo narys Marijonas Šnapštys.

Iškilmingo posėdžio metu pasižymėję šauliai buvo apdovanoti žymenimis. Šaulių S-gos ordinus ir medalį įteikė ŠS pirm. V. Išganaitis. Jis, talkininkaujant A. Budreckui, prisegė žymenius: Pūtvio kp. garbės šauliui kun. P. Ažubaliui ir Elzei Jankutei — Šaulių Žvaigždės ordinus ir kp. pirm. S. Jakubaičiui — Šaulių Žvaigždės medalį. Vyčio kryžiaus ir šaulių ordino kavalieriui inž. J. Preikšaičiui skautų ordiną prisegė s. K. Batūra.

Iškilmingo posėdžio metu buvo daug sveikinimų ne tik žodžiu, bet ir raštu. Vėliau vyko vaišės ir geram orkestrui grojant, šokiai.

Sekmadienį rytą, šv. Jono Kr. parapijos bažnyčioje, buvo atlaikytos pamaldos už žuvusius karius-šaulius ir savanorius. Po to, parapijos salėje, įvyko iškilmingas Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimas. Pagrindinę kalbą pasakė Algirdas Budreckas. Meninėje dalyje gražiai pasirodė parapijos choras diriguojamas kun. B. Jurkšo, puikiai sudainavęs

Iškilmių prezidiumo dalyviai

Atžymėjimai šventės proga. Iš k.: kun. P. Ažubalis, J. Preikšaitis, E. Jankutė, S. Jokubaitis, V. Išganaitis (sega medalį), A. Budreckas.

VIRŠUJE: Kanados šaulių rinktinės valdyba. Iš k.: vicepirm. V. Bačėnas, pirm. St. Jokubaitis, sekretorius V. Keturakis ir ižd. P. Gulbinskas.

VIDURYJE: Toronto Vl. Pūtvio kuopos valdyba 1969 m. Sėdi viduryje pirm. St. Jokubaitis, jam iš deš. sekretorė R. Daugėlienė, iš k. moterų vadovės pad. Z. Jonikienė; stovi iš d.: II vicepirm. P. Jonikis, sporto vadovas V. Keturakis, moterų vadovė E. Dambrauskienė, ižd. J. Mockus ir valdybos narys G. Daugėla.

APAČIOJE: Toronto Vl. Pūtvio kp. ekipa, laimėjusi 1969 m., antru kartu, ŠSTC valdybos pereinamąją taurę. Vidury su taure sporto vadovas V. Keturakis, jam iš d. E. Sičiūnas ir J. Astrauskas, iš k. G. Daugėla ir A. Girdvainis jaun.

Nuotraukos S. Dapkaus

---

lietuviškų dainų. Lietuvos Kariuomenės šventę rengė šauliai, savanoriai-kūrėjai ir Toronto LB apyl. valdyba. LB pirm. L. Švėgždaitė visiems šių iškilmių išpildytojams ir dalyviams tarė padėkos žodį. Iškilmės buvo baigtos Tautos Himnu. Pamaldose ir iškilmingam Lietuvos Kariuomenės atkūrimo minėjime dalyvavo daug žmonių.

Abi šventės praėjo pakilioje nuotaikoje ir patriotinėje dvasioje.

Džiugu, kad mūsų torontiečiai šauliai, savanoriai-kūrėjai ir Lietuvių bendruomenė taip gražiai ir iškilmingai šias šventes paminėjo.

Algirdas Budreckas

KANADOS ŠAULIŲ RINKTINĖ

1969 m. lapkričio mėn. 29 d. Toronte, "Tėviškės žiburių" salėje įvyko Kanados šaulių rinktinės valdybos posėdis, dalyvaujant jai priklausančių kuopų pirmininkams. Pranešimus padarė valdybos nariai ir kuopų pirmininkai. Buvo svarstyta kaip pagyvinti šaulių veiklą kuopose, tartasi dėl naujų šaulių dalinių steigimo Kanados vietovėse.

1970 m. pravesti metinę Kanados šaulių šventę pavesta DLK Gedimino šaulių kuopai Delhi, Ont. Šventės datą parinks rengėjai.

*

1969 m. lapkričio mėn. 23 d. Toronto Pūtvio š. kuopos šauliai su savo vėliava dalyvavo Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjime Hamiltone.

*

Lapkričio mėn. 27 d. Toronto Pūtvio š. kuopos sporto vadovas š. V. Keturakis buvo sužeistas auto katastrofoje. Jam sulaužyta koja. Pabuvęs savaitę ligoninėje, dabar sveiksta namuose.

Taip pat, kurį laiką ligoninėje praleido veikli šaulė Z. Jonikienė.

TORONTO, PABALTIEČIŲ VETERANŲ KORPAS

Jam priklauso Vl. Pūtvio šaulių kuopa. Gruodžio 12 d. 8 v.v., latvių veteranų namuose, įvyko prieškalėdinis susipažinimo pobūvis. Oficialiai daliai vadovavo Pūtvio šaulių kuopos p-kas (korpo, šiais metais, pirmininkas) š. St. Jokubaitis, pakviesdamas sukalbėti invokaciją ir palaiminti stalus, lietuvių Šv. Jono parapijos kunigą J. Staškevičių. Toliau, pirm. pristatė garbės svečius, kurių tarpe buvo Kanados federalinio parlamento atstovas W. Deakon su ponia. Jis pasakė kalbą ir atsakinėjo į paklausimus. Buvo ir Toronto miesto aldermonas Torry O. Donohue su ponia, latvių ir estų bendruomenės, veteranų, pabaltiečių federacijos valdybų pirmininkai, bei atstovai ir vengrų laisvės kovotojų pirmininkas.

Meninėje dalyje estų veteranų valdybos atstovas R. Tralla parodė iš pabaltiečių bendradarbiavimo veiklos filmą ir, būdamas solistas, estei pianistei akomponuojant, padainavo solo ir duetą, su este soliste, vokiškai ir estiškai. Klausytojų jie buvo šiltai sutikti plojimais.

Pobūvis praėjo jaukioje ir draugiškoje atmosferoje. **š. P. G.**

Iš deš.: Šaulių Sąjungos Tremtyje pirmininkas Vladas Išganaitis ir Šaulių Sąjungos garbės teismo pirmininkas Algirdas Budreckas.

Mirė buvę kariai

1969 m. balandžio 19 d. Toronto Šv. Jono Kr. lietuvių kapinėse palaidotas buv. Lietuvos kar. 4 art. pulko štabo viršila **Jonas Baltakys**.

1969 m. spalio 3 d. mirė 1 pėst. D.L.K. Gedimino pulko viršila **Povilas Pretkus**, 67 m. amžiaus. Palaidotas Toronto Šv. Jono Kr. lietuvių kapinėse spalio 6 d. **P. G.**

LIETUVOS KARIUOMENĖS ATKŪRIMO 51-sios SUKAKTIES MINĖJIMAS TORONTE

Lapkričio 30 d. minėjimas pradėtas 11 val. pamaldomis parapijų bažnyčiose su pritaikytais dienos reikšmei pamokslais. Pamaldose organizuotai su vėliavomis dalyvavo Šv. Jono Kr. parapijoje savanorių-kūrėjų Toronto skyrius,, šaulių Vl. Pūtvio kuopa ir svečiai — Hamiltono D.L.K. Algirdo šaulių kuopa, o Prisikėlimo parapijoje — skautų tuntai.

Po pamaldų, 1:30 val. p.p., Šv. Jono Kr. parapijos salėje įvyko iškilmingas minėjimas, kurį atidarė Sov. sąjungos skyriaus p-kas V. Štreitas, pakviesdamas dalyvius atsistojimu pagerbti organizacijų vėliavas ir vienos minutės tyla pagerbti žuvusius už Lietuvos laisvę karius, šaulius ir partizanus. Po invokacijos, kurią skaitė kun. J. Staškevičius, sekė sveikinimo kalbos, kurias pasakė Lietuvos gen. konsulas Kanadai dr. J. Žmuidzinas ir Šaulių s-gos CV p-kas Vl. Išganaitis. Po sveikinimo kalbų sekė pagrindinė kalba, kuri buvo trumpa, gerai paruošta, primenanti mūsų atkurtos kariuomenės atliktus žygius ir jų reikšmę mūsų Tautai. Ją skaitė svečias iš Čikagos teis. A. Budreckas.

Oficialiai daliai užsibaigus, išnešus vėliavas, vyko meninė dalis, kurią atliko Prisikėlimo parapijos ir Studentų jungtinis choras, padainuodamas 4 dainas, vadovaujamas kun. B. Jurkšo. Už gražų dainavimą dalyviai nepagailėjo karštų plojimų.

Programai baigiantis, Toronto ap. bendruomenės p-kė L. Švegždaitė padėkojo visiems prisidėjusiems prie minėjimo pasisekimo ir visiems į minėjimą atsilankiusiems.

Minėjimas buvo trumpas ir gerai organizuotas. Rengė sav. kūrėjai, šauliai ir apylinkės bendruomenė.

Kūr. savanoriai pamaldų metu, bažnyčiose, klebonams leidus, rinko aukas Nepriklausomybės kovų karo invalidams ir sav. kūrėjams, esantiems sunkioje būklėje Vokietijoje ir kitur, sušelpti. Viso surinkta $439.80.

P. G.

ŠAULIAI LIETUVIŲ TELEVIZIJOJE

Kas 1969 m. gruodžio 14 d. žiūrėjo iš Čikagos perduodamos "Lietuviai Televizijoj" programos, tai turėjo malonią progą pamatyti Liet. Šaulių Sąjungos 50 m. sukakties paminėjimą. Nors trumpą, bet labai gerai paruoštą kalbą pasakė Šaulių Sąjungos pirmininkas Vladas Išganaitis. Tai pavyzdys, kaip turi būti paruoštos trumpos prakalbos. Šaulių Sąjungos garbės teismo pirmininkas Algirdas Budreckas paskaitė savo sukurtų patriotinių eilėraščių. Eilėraščių turinys ir jų paskaitymas buvo pasigėrėtinas. Vyt. D. Šaulių kuopos tautinių šokių grupė pašoko tautinių šokių. Šokėjų grupę sudaro: R. Mikalajūnaitė, K. Karaliūnaitė, B. Hofman, K. Kurpiers, L. Kvinaitė, B. Kromelis, G. Baranauskas (šokių vadovas), V. Androlaitis ir J. Kalakauskas. Buvo ir montažas, kurį paruošė P. Beinoras. Foną puošė Šaulių vėliavos su palyda. Gaila, kad laiko rėmai programos vykdytojams neleido plačiau išsiskleisti.

Bendrai paėmus, Šaulių Sąjunga yra gyva, kūrybinga ir auganti organizacija. Gal ir dėl to, kad turi iš Lietuvos atsivežtas tradicijas, darbščią vadovybę ir nuolat didėjantį jaunąjį prieauglį. **P. Venclova**

Šaulė Tremtyje

Redaguoja K. KODATIENĖ, 9225 Carlyle Ave., Surfside, Fla. 33154

Naujųjų Metų sulaukus

Kasmet atverčiame vis naują lapą—
Mūsų gyvenimo, troškimų ateities.
Jų nieks negali iš širdies išplėšti,
Nei užslopint švenčiausios laisvės —
mūs vilties.

Įvairiai sutikome Naujuosius Metus: su ryžtu, susikaupimu, prisimindami praeitį, mielą tėviškę ir t.t. Linkėjome vienas kitam sekmės, laimės, sveikatos. Dauguma sutikom Naujuosius Metus linksmai, triukšmingai, džiūgaudami, nors niekas nežinome ką rytojus mums žada.

Tačiau visi trokštame to pačio, kad mūsų gyvenimas kasmet būtų geresnis, šviesesnis, naudingais darbais atžymėtas.

Daug gero galime atlikti per šaulių organizaciją, įvairiais būdais pasitarnauti tavo tautai ir Nepriklausomai Lietuvai. Šauliui-šaulei lietuviškumas visuomet pirmoje vietoje. Kur mes bebūtume, kokį darbą bedirbtume visuomet kartu galime būti ir Lietuvos ambasadoriais. Norint, vis daugiau progų ir būdų galime surasti savo kraštui reprezentuoti.

Šaulių Sąjunga gražiai pasitarnauja tautai, kaskart vis daugiau jaunimo prie šauliško darbo pritraukdama, svarbiausia tokio jaunimo, kuris kitur nedalyvauja. Vienetų tautinių šokių grupės, vaidinimo rateliai, chorai, šaudymo sekcijos — jų darbai: tai praktiški, jaunimą uždegą, užsiėmimai.

Sąjungoje turime daug gerų darbininkų — pasišventusių šaulių ir galim tikėtis, kad jų dėka mūsų organizacija kasmet vis stiprės.

Dvasinės paspirties pasisėmėme Jubilėjiniais Metais suskridę kultūrinėn savaitėn Dainavoje.

Šiuos metus pradedame su entuziazmu ir greitai įvykstančiu Sąjungos atstovų suvažiavimu. Daliniams išsiuntinėta suvažiavimo programa. Detroitiečiai ruošiasi gražiam priėmimui.

Suvažiavę, susitikę iš įvairių vietovių pasidalinsime savo darbų rezultatais, naujų minčių, idejų vieni iš kitų pasisemsime.

Norėtųsi šiame suvažiavime ir kuo daugiau sesių matyti. Jūs esate geriausios savo brolių talkininkės visuose darbuose, nes šauliška veikla ir jums nemažiau rūpi.

Atvykite, kad asmeniniai susitikę dar labiau šauliškoje dvasioje sustiprėtume ir naudingesnės ateities veikloje būti galėtume. *Sesė K.*

J. Narūnė

ŽIEMA TEVIŠKĖJ
(Nepriklausomoje Lietuvoje)

Pakinksime bėriuką
Į naująsias rogutes,
Per sniegus, su skambaliukais
Žirgas mus į tolį neš . . .
Viskas balta . . . Snaigės sukas,
Rūke skęsta, kaip sapne . . .
Ir tylu. Tik skambaliukai
Virpa oro erdvėje.

Toronto šaulė sesė L. Jonikienė naujai įsigytoje uniformoje.

"Vakarų Aidai" dainininkės: iš kair. muz. Ona Metrikienė (vadovė), Inga Tumienė, Onutė Orlovaitė, Janina Čekanauskaitė, Janina Radvenienė, Adelė Narkevičiūtė ir Birutė Dabšienė.

SUKAKTUVININKĖ ŠAULĖ Z. ARLAUSKAITĖ-MIKŠIENĖ

1969 m. spalių 25 d. aktorė ir režisorė šaulė Z. Arlauskaitė-Mikšienė, Detroito Dramos mėgėjų sambūrio vadovė, atšventė savo 80 metų amžiaus sukaktį. Ta proga Dramos mėgėjų sambūris minėjo savo veiklos 20-ties metų sukaktį.

Iškilmes surengė Lietuvių Kultūros klubas ir Detroito St. Butkaus šaulių kuopa.

Sukaktuvininkei pagerbti aktoriai išpildė gražią meninę programą. Susilaukta daug sveikinimų ir reikšmingų, vertingų dovanų. Šaulės — Lidija Mingėlienė ir Marija Sims, pasveikinusios St. Butkaus šaulių vardu, perjuosė sukaktuvininkei per petį plačią tautinę juostą.

Ilgų ir sveikatingų metų mielajai sukaktuvininkei šaulei sesei Zuzanai linki ir visos šaulės!

SVEIKINAME

Toronto moterų šaulių valdybos pirmininkė E. Dambrauskienė atšventė savo amžiaus 70 metų sukaktį ir buvo Toronto šaulių valdybos pasveikinta.

Visos sesės šaulės jungiamės su savo linkėjimais: geriausios sveikatos ir gražiausios sekmės ateities šauliškame darbe, mielajai Sesei!

PAREIGŲ PASIKEITIMAS

Montrealio moterų šaulių valdyba, kadencijai pasibaigus, atsistatydino. Spalių 26 d. buvo išrinkta nauja valdyba.

Buvusiai moterų šaulių pirmininkei J. Jukonienei ir visai buv. valdybai nuoširdžiai dėkoju už atliktą didelį šaulišką darbą.

Sveikinu naująją pirmininkę V. Dikaitienę ir valdybos nares: M. Kasperavičienę, P. Tekutienę, V. Kizerskytę ir R. Sušinskaitę, — linkiu gražios, darnios ateities veiklos.

Moterų šaulių vadovė

Toronto moterų šaulių valdyba. Sėdi pirm. E. Dambrauskienė; stovi, iš k.: pav. L. Jonikienė, narė Navickienė ir sekr. Daugėlienė.

Mirė šie buvę kariai: mjr. **Norbertas Aleksis**, žuvo automobilio nelaimėje, Waterbury (žinomo komp. A. Aleksio sūnus), praėjusio karo metu jis tarnavo JAV aviacijoje; mano kaimynas, plk. **Pov. Žilys** žuvo nuo plėšikų smūgių tarnybos metu, Čikagoje, spalių 26 d.; plk. **P. Genys** mirė po sunkios vėžio ligos, rugsėjo 15 d. Čikagoje (jo bičiuliai vieton vainikų, sudėjo 143 dol. ir įrašė LF narių); Vokietijoje, Miesau mst., mirė **Kostas Gulaitis**, kuris 12 metų dirbo JAV pagalbiniuose armijos daliniuose; II Pasaul. karo veteranas **Al Bernauskas-Sharkey** mirė rugsėjo 24 d., Pittston, Pa., sulaukęs 51 m., jis dirbo prie Tobyhanna armijos stovyklos, o karo metu buvo laivyne ir kovojo Pacifike; viršila **Povilas Pretkus** mirė Toronte, 67 m. amžiaus; **Juozas Gerlikas**, Dariaus ir Girėno posto narys, mirė Čikagoje, spalio 31 d.; kpt. **Kostas Čeledinas** mirė Endrijave, Kretingos apsk., ilgai tarnavęs 8 pėst. pulke; kpt. **Jonas Raščius** mirė Kūčių dieną, sulaukęs 71 m., gyv. Hartforde, Conn.; Čikagos ramovėnas **Vladas Jautakis** mirė, paliko šeimą; **Raymundas Bartkus**, 32 m., žuvo po elektriniu traukinėliu Čikagos mieste, tarnavo du metus JAV armijoje ir buvo 112 L. Vyčių kuopos narys; **Antanas Virbickas**, 20 m., lapkričio 21 d. žuvo P. Vietname, gyv. West Paterson, N.J.

— Kpt. **Gediminas Senuta**, kilęs iš Brocktono, Mass., laimingai atliko karo tarnybą Vietname ir buvo perkeltas į Tailandą.

— **Antanas Janušas**, iš Čikagos, nesenai nuvykęs į P. Vietnamą tapo sužeistas priešo padėtos minos; laimingu būdu išliko gyvas ir jau sveiksta. Jo tėveliai ir draugai linki jam sekmės.

— Kun. **A. Švedas**, buvęs JAV karo kapelionas, dabar dirba Argentinoje; buvo atvykęs į JAV aplankyti savo artimuosius.

— Plk. **Myk. Kalmantas** iš Čikagos persikėlė į Kankakee, Ill. ligoninę, — ten jam suteikta lietuvių gydytojų pagalba ir pilnas išlaikymas.

— **Bernardas Ališauskas** ir **Algis Vaičekauskas** tarnauja laivyne ir buvo sustoję atostogų Londono Lietuvių Namuose.

— Kpt. **Kastytis Jucas**, spalio mėn. 20 d. grįžo į JAV iš P. Vietnamo. Ten jis buvo daktaru aviacijoje ir gelbėjo fronto kariams.

— Ltn. **Antanas Jucėnas** vadovauja marinų grupei DaNang, P. Vietname, dažnai vadovauja specialiai žvalgybai.

— Kpt. **Juozas Čiuvinskas**, gyv. Brazilijoje, sulaukė 70 m. amžiaus ir ta proga savo lėšomis išleido savaitraščio "Mūsų Lietuva" numerį.

— Gen. **Vladas Mieželis**, kuris iš Chicagos išsikėlė į Arizoną, lapkričio 26 d. atšventė savo 75 metų sukaktį. Arizonos lietuviai jį sveikino ir linkėjo sveikatos. Jungiasi prie sveikinimų ir čikagiečiai.

— **Aldo Maciulevičius**, atitarnavęs Argentinos jūrų dalinyje (Hidrografijos skyriuje), grįžo į namus ir tęsia Buenos Aires universitete studijas.

— Dr. **Juozas Manelis** yra pakeltas į plk. ltn. laipsnį. Jis dirba Walter Reed armijos ligoninėje, Washingtone, širdies ir plaučių ligų skyriuje.

— Seržt. **Eugenijus Grižas** tarnauja JAV karo aviacijoje, smogiamuose daliniuose; atostogų buvo parvykęs pas tėvus Waukegane.

— A.a. kpt. **Stasys Jasinskas** 1946 m. buvo palaidotas Uchtės kapinėse, V. Vokietijoje. Jam buvo pastatytas gražus paminklas, tačiau, perkūnas jį sudaužė. Krašto valdyba rūpinasi paminklo atstatymu.

— Corp. **Tomas Blinstrubas**, kilęs iš Čikagos, dabar tarnauja P. Vietname ir buvo pakeltas pareigose aviacijos marinų daliny.

— Muz. **Zen. Jonušas**, kuris gyvena Kartagos mieste, Kolumbijoje, vadovauja karo laivyno orkestrui. Jis lankėsi Omahoje, Čikagoje ir New Yorke; lapkr. 15 d. grįžo į Kolumbiją.

— A.a. plk. **Kazys Babickas** buvo prisimintas artimųjų ir draugų jo mirties metinių proga, spalio 19 d. šv. mišiomis ir atidengtu paminklu kapinėse.

— **Edmundas Druktenis** baigė Kentucky karinį institutą, toliau mokosi Cincinati universitete.

— Ltn. **Kęstutis Eidukonis**, Naujųjų metų angoje sutarė sukurti lietuvišką šeimos židinį su Siga Kondrotaite. Linkime sekmės gyvenime!

— Ltn. **Vitas Paškauskas** tarnauja JAV armijoj. Švenčių metu jis aplankė savo mamytę Čikagoje; ta proga artimieji ir draugai, susirinkę, palinkėjo sveikatos ir sekmės atliekant karinę tarnybą.

S/Sgt. K. T. Krienauskis, išbuvęs metus P. Vietname, aviacijoje, balandžio mėn. grįš į namus Čikagoje. JAV karo tarnyboje išbuvo 4 metus.

↑ **Vilius Paškevičius**, gimęs 1942 m., Lietuvoje, prieš 10 metų įstojo į Dėdės Samo kariuomenę savanoriu, pasirašydamas sutartį 20-čiai metų. Tarnavo JAV, Korėjoje, Prancūzijoje, Vokietijoje ir prieš 3 metus grįžo atgal į JAV.

Kaip gabus ir sumanus, buvo siunčiamas į įvairius karinius kursus. Atliekamu nuo tarnybos metu studijuoja elektronikos inžineriją.

Praėjo visus karinius laipsnius, kol 1969 m. spalio 12 d. buvo pakeltas kapitonu.

Po paskutinio pakėlimo, gavęs atostogas, atvyko Čikagon, kur gyvena jo mamytė Julija Paškevičienė ir sesutės: Janina Paškevičiūtė ir Danguolė Vanagūnienė.

Po šių atostogų turėjo išvykti į Vietnamą, bet laimė lėmė, kad šis paskyrimas buvo atšauktas.

Šiuo metu tarnybos pareigas atlieka Texaso bazėje.

Vilius yra vedęs ir augina 4 metų dukrelę Petrutę.

Linkėtina Viliui nepalūžti atsakingame kariuomenės darbe, o taip pat ir kovoje prieš nežmoniškąjį komunizmą.

— **Mykolas Shviragas** sugrįžo į Čikagą atlikęs karinę tarnybą. Pusantrų metų jis buvo V. Vokietijoj. Toliau, tęs mokslą universitete.

— Sav. kūrėjas **Kazys Dobilas**, gyv. Cicero, Ill., atšventė savo gyvenimo 70 m. sukaktį. Jis kuris laikas sunkiai serga. Kariuomenės šventės proga jį aplankė plk. Naujokas ir sveikino kariškių vardu. Kadangi pensijos maža pragyventi ir žmonai tenka dirbti, tai p. Motušiai apmoka slaugės išlaidas.

— **Gediminas Gasparas**, jau 6 mėn. kaip tarnauja JAV kariuomenėje, yra baigęs universitetą ir įgijęs magistro laipsnį. Švenčių metu aplankė pirmą kartą savo tėvelius Čikagoje ir vėl išvyko į armiją.

— Kpt. **Bruzga**, Newcastle lietuvis, australų spaudoje minimas kaip narsus karys, pasižymėjęs Vietnamo kovose. Jo tėvelis kurį laiką yra buvęs Newcastle LB apylinkės pirmininkas.

— **Petras Karevičius** sugrįžo iš P. Vietnamo sveikas ir laimingas, atlikęs ten metų karinę tarnybą. Jam teko daug kovoti džiunglėse ir kartą net būti priešo apsuptam. Vietname turėjo nusivežęs lietuviškų plokštelių ir dažnai jų ten klausydavosi. Jo tėveliai gyvena Baltimorėje ir yra laimingi sulaukę sūnų sveiką.

— **Pilypas Plienis**, kuris jau penki metai tarnauja JAV karinėse jėgose, gruodžio 24 d. buvo pakeltas į kapitono laipsnį. Jis yra dabar V. Vokietijoj, jo tėveliai gyvena Čikagoje.

— Sgt. **Saulius Balys** (sūnus dr. Balio), gyv. Grand Rapids, Mich., baigė 21 mėn. JAV karinę tarnybą, pilnus metus išbuvęs P. Vietname; toliau vyks baigti mokslo Kalamazoo universitete.

— **Juozas Žardauskas**, kilęs iš Bostono, šiuo metu tarnauja JAV kariuomenėje Thailande. Tarnyba sekasi gerai, net buvo išrinktas geriausiu mėnesio kariu.

— Amerikos Veteranų spaudos sąjunga mūsų gabų žurnalistą ir redaktorių, rašytoją kun. dr. **Prunskį** pakėlė į savo garbės narius. Dokumentuose pasirašė s-gos prez. Bronzell ir sekr. Martin.

— Sav. kūrėjas kpt. **Pov. Dirkis** atšventė savo 80 metų gyvenimo sukaktį ir 60 metų publicistinės veiklos. Čikagos ramovėnai ir kitos organizacijos, gruodžio mėn. 28 d., jį gražiai pagerbė.

— Čikagos "Ramovės" skyrius prisiminė Sibiro lietuvių bataliono žuvimo 50 m. sukaktį. Mjr. **Petras Linkus**, bataliono vadas, nupasakojo bataliono tragišką likimą. Mūsų spauda plačiau aprašė tą baisų įvykį, kuriame komunistai, jau tada, klastingai naikino mūsų karius, apie ką jie "G. Krašte" irgi pasigėrėdami paminėjo, iškeldami savo nuopelnus — patriotų karių sunaikinimą.

— Kpt. **R. V. Paukštaitis**, tarnaująs Kanados karinėse jėgose, buvo pakeltas į majorus. Jis su šeima gyvena Montrealyje. Jo tėvas dirba "Nepriklausomos Lietuvos" red. ir adm.

KARYS ir atsiminimai

KARYJE dažnai tenka skaityti įvairių atsiminimų iš netolimos praeities, daugiausia paliečiant laikotarpį II Pasaulinio karo ir Nepriklausomos Lietuvos žlugimo tragediją. Paskutiniu metu pasirodė gana vaizdžiai aprašyti vieno jauno lietuvio pergyvenimai karo lauke, pavadinti "Jaunas žemaitis rytų ir vakarų fronte", kur aprašoma vokiečių-bolševikų karas su jo visomis baisybėmis. Čia tenka paminėti, kad tai nebuvo tik vieno vienintėlio jaunuolio pergyvenimai. Panašioje padėtyje atsidūrė ir sunkiai įsivaizduojamus sunkumus pakėlė šimtai, ar gal ir tūkstančiai lietuviško jaunimo, iš kurių vieniems buvo lemta sugrįžti į normalų gyvenimą, o kiti paaukojo savo gyvybę ir patys nežinodami už ką.

Toliau KARIO 9 nr. (pr. m.) seka truputis prisiminimų buv. Nepr. Lietuvos policininko Kalpo Uoginio iš beatsikuriančios Lietuvos laikotarpio. Čia pirmiausia padėka priklausytų KARIO leidėjams už suteiktą galimybę ir buvusiems policininkams išeiti viešumon su savo pergyvenimų atsiminimais ir reikia tikėti, kad buv. policininkai pasinaudos šia proga ir papildys KARIO puslapius savo rašiniais. Juk, tikrumoje, kario ir policininko pareigos nebuvo perdaug skirtingos — ir vieni ir kiti stovėjo Nepriklausomos Lietuvos valstybės sargyboje; tik su tuo skirtumu, kad kariai vedė kovas karo lauke, kur priešas liko nugalėtas, o policininkai, su nemažu budrumu, sekė tą patį priešą, kuris pralaimėjęs karo lauke, neatsisakė tikslo sunaikinti beatsikuriančią Lietuvą ir savo veiklą nukreipė į pogrindį.

Čia nereikia ir aiškinti, kiek ir kokių sunkumų atsirado, kai valstybė šimtmečius išgyvenusi svetimųjų priespaudoje, o paskutiniu metu pasaulinį karą ir okupaciją, pati rengėsi nepriklausomam gyvenimui, ir tik dėka pasišventimui ir nepaprastam jėgų įtempimui, sunkumai buvo nugalėti.

Tenka paminėti, kad eilinis Lietuvos gyventojas, nors ir sunkiai suprasdamas to meto besikeičiančią padėtį, atstatant Nepriklausomybę, visomis išgalėmis stengėsi prie to prisidėti; tačiau anaiptol daug kur negalima pateisinti kaikuriuos veiksmus ano meto ir taip negausios inteligentijos. Ir vietoje stojus į bendrą darbą atstatyti ir taip jau nualintą kraštą, tai didesnė, ar mažesnė jos dalis užsikrėtė liberalinėmis ir revoliucinėmis nuotaikomis, savo visas jėgas sukaupė skleisti tas pačias nuotaikas ir beatsikuriančioje Lietuvoje. O kad Rusijoje liberalinė inteligenti-

— Vakarų Vokietijos ginklaviman įvesti **Pershing raketų batalionai.** Pershing raketų tolinaša siekia iki 740 km.

Apsaugai prieš žemai skrendančius lėktuvus, vokiečiai apsiginklavo 20 mm dvivamzdžiais automatiniais pabūklais, vežiojamais trijų ketvirčių tonos sunkvežimių. Pabūklų greitošauda — 2000 šūvių per minutę. Tolišauda į oro taikinius — 2 km augščio, į žemės taikinius iki 4,5 km. Sviediniai — sprogstami, padegami ir šarvus pramušantieji.

1970 m. Vakarų Vokietijos kariuomenės ginklavimą praturtins virš 2000 **"Marder" šarvuotų lengvų vikšrinių vežimų,** pėstininkų transportui ir taktiniams veiksmams. "Marder" ginkluotas vienu 20 mm pabūklu, vienas kulkosvaidis įmontuotas lygiagrečiai su 20 mm pabūklu ir antras — pritaikytas priešlėktuvinei apsaugai. "Marder" šarvuotais vežimais numatoma aprūpinti 35 batalionus.

— Švedai pastatė, Muskoe saloje (60 km į pietus nuo Stokholmo), požeminę **laivų statyklą** ir taisymo dirbtuves. Statyba pradėta 1957 m. Kainavo 70 milijonų dolerių. Buvo iškalta virš 8 km ilgio tunelių su 35 metrų uolos danga (stogu). Turi sausus dokus ir eiles sandėlių medžiagoms; požemines dirbtuves, ligonines, atsarginę jėgainę ir kit.

— 1969 m. liepos mėn. imami karinėn tarnybon čekoslovakai naujokai, klausinėjami, pasisakė sekančiai: 53% domėjosi vidaus politika; 75% — prieš glaudesnius santykius su Rusija; 81% — prieš bendradarbiavimą su rusais; 56% — nematė pavojaus čekams iš vakariečių pusės (kaip rusai buvo skelbę) ypatingai iš Vakarų Vokietijos.

— Amerikiečiai perleidę japonams Okinavos salą gaus iš pastarųjų naujų užsakymų sprausminiams naikintojams **F-4E** ir **F-4J - Phantom.** 1969 m. japonai gavo iš amerikiečių apie 110 minėto tipo lėktuvų.

— Japonai dabartinės kariuomenės sąstatan įveda **priešlėktuvinės apsaugos batalionus,** ginkluotus "Hawk" raketomis — 24 raketsvaidžiai batalione.

— 1970 m. pradžioje Nasseris turėjo 90 **"Fitter" SU-7** rusiškų naikintojų (vienviečiai, ginkluoti dviem 30 mm pabūklais — sparnuose; po sparnais gali turėti raketas arba 6 bombas, vienas sprausminis variklis, greitis apie 1600 km/val. Šie naikintojai-bombonešiai tebėra ir rusų ginklavime.). Praeitais metais žydai numušė 14 SU-7 egiptiečių lėktuvų. Iš čekų Arabų respublika yra gavus virš 100 **PT-76 amfibinių šarvuočių,** pėstininkų transportui. PT-76 sveria 16.6 tonų (rusų kariuomenėje PT-76 yra nuo

---

ja, gal dėl nepakankamo apdairumo, kaip tik prisidėjo prie revoliucijos paruošimo ir praskynė kelią bolševizmui ir kad be jų talkininkavimo nei Leninas, nei kas kitas revoliucijos nebūtų įstengęs padaryti, tai mūsų to meto šviesuomenei tokios mintys galvoje netilpo. Pirmoje eilėje jie buvo susirūpinę partijų reikalais, kad per jas lengviau priėjus prie valdžios. Ir čia, prasidėjo "apšvietimas" gyventojų kas yra laisvė, kas yra demokratija ir tuo pačiu, nesigailėdami pažadų nuo amžinos Dangaus karalystės, iki nesuskaitomų žemiškų gerybių, žinoma, su sąlyga, kad už juos bus balsuojama. Ir jei kas kiek patrukdydavo tokius "svarbius pranešimus, tai partijų vadai nevengdavo panaudoti dargi teroro priemonių.

Kaip tuo metu kaikurios partijos išvystė savo veiklą, trumpai pavaizduoja, tuo metu buvęs vienoje apskrityje policijos viršininkas, Kalpas Uoginius, kurio žodžiais tariant, policijos tarnautojai skaudžiai nukentėdavo, jei pildydami tarnybos pareigas nevisuomet pasielgdavo pagal partijų vadų reikalavimus. Čia tenka paminėti, kad tas, kas vyko vienoje apskrityje, tas kartojosi ir visoje Lietuvoje. Žinoma, visuomet buvo pabrėžiama, kad to reikalauja ne asmeniniai sumetimai, bet pati Lietuvos konstitucija. Deja, tenka pasakyti, kad dėl paprasto neapdairumo, ar stokos geros valios nebūdavo atsižvelgiama, kad kaip tik tos konstitucijos priedangoje ir priešas veržėsi, kad sunaikinus ir konstituciją ir valstybę.

Ir ne kur kitur, bet Lietuvos karių tarpe atsirado sveikai galvojančių ir 1926 m. tam pačiam priešui, kuris buvo nugalėtas karo lauke, užkirto kelią subversyvinei veiklai krašto viduje ir Lietuvos valstybė, daugiau ar mažiau, galėjo stiprėti.

Šiuo metu daug kas pasakys, kad viskas tai liko praeityje ir kad neverta to kartoti. Tikrumoje, jeigu taip būtų, gal ir galėtume palikti, kad ir istorikams, o patys be rūpesčių gyventi. Bet, deja taip visai nėra. Ir dabar, kaip ir anuo metu, inteligentai liberalai, dargi esantieji vyriausybėje, labai uoliai saugo konstituciją,— pasekmes viso to mes matome. Pirmiausia, tai piliečio ir turto saugumas yra kritęs iki žemiausio laipsnio. Pirmoje eilėj stengiamasi apsaugoti nusikaltėlį, o nukentėjęs, jei dar jam pavyko išlikti gyvam, pats savimi turi pasirūpinti. Mokyklose vaikams aiškinama, kad tėvai vaikams nėra joks autoritetas, kad jie gali elgtis, kaip jiems patinka, nes tai yra laisvė visiems, kuri numatyta konstitucijoje; kad mokyklose dėstyti tikybą ir melstis yra neleistina, nes tai nesuderinama su konstitucija. Tačiau, ne tik nedraudžiama, bet dargi skatinama, mažamečių tarpe pornografija ir seksualizmas. O, kad jaunimo vis daugiau ir daugiau ima vartoti narkotikus, tai kuo mažiausiai rūpinamasi, mat konstitucijoje apie tai niekur nepažymėta.

Visa tai stebint, aiškinti, kad tai tik pripuolamas dalykas, būtų neleistinas savęs apgaudinėjimas. Viskas kas dabar vyksta yra gerai apgalvota ir iš anksto suplanuota.

Dar 1920 metais Leninas yra pasakęs; "Jei valstybėje mums pavyks sudemoralizuoti bent vieną priaugančią kartą — valstybę mes paimsime į savo rankas be jokio karo." Atrodo, "pranašystės" pildosi ir istorija kartojasi. O mes dar galėtume pasakyti: o gal pasikartos ir kita dalis istorijos — "17 Gruodžio". Gal . . .

Klars

1955 m.). Priedui, arabai turi dar apie 20 **LCM rusiškų išsikėlimo laivų**. Karinėse prancūzų bazėse, yra apmokomi egiptiečių narai ir yra pas prancūzus užsakyta daugiau amfibinių šarvuotų vežimų. (Daromos išvados, kad arabai ruošiasi Kanalo persikėlimui).

— Amerikiečiai pagamino **uždarus neštuvus**, sužeistiems iš kautynių lauko išgabenti helikopteriu, pakabinus ant metalinių lynų.

— 1936-39 m. ispanų pilietiniam kare dalyvavo virš 3000 amerikiečių savanorių prieš Franko. Amerikietis C. Eby knygoje **Between the Bullet and the Lie**, apgailestauja, kad savanoriai buvo blogai apmokyti, prastai ginkluoti ir turėjo dar prastesnius vadus.

— Amerikietis A. Verrier knygoje **The Bomber Offensive**, išnagrinėjęs visas aplinkybes, prieina išvados, kad 1939-1945 m. miestų bombardavimas neatsiekė tikslo — turėjo būti telkti bombardavimai karo pramonės ir strateginių punktų. Autorius pabrėžia, kad bombardavimai turėjo būti centralizuotai kontroliuojami; informacijos apie taikinius turėjo būti teisingos ir gautos laiku. Bombardavimai, tikslu palaužti civilių moralę, neatsiekė tikslo ir ateityje turi būti išimti iš plano. Persvara ore, privalo būti įvertinta ir išnaudota. Jei skaitytis su A. Verrier išvadomis, atominių bombardavimų reikšmė sumažės.

— Amerikiečiai savo snaiperiams pagamino naują **XM.21 šautuvą** sveriantį 11 svarų, 20-ties šovinių sandėliu, 7.62 mm 300 metrų atstu, trisdešimties šūvių sklaida, apie 6 coliai (15 cm). Optinis taikiklis kintamo didinimo: keičiant fokusą lengviau orientuotis sekimo — taikymo lauke. Kaip jau žinom, sklaidai, ypatingai didesniuose atstumuose, didelės įtakos turi užtaisas — parakas. McDonald Co. pagamino parako grūdelius sverti mašiną, tikslumu .3 gramo. Ta pati mašina parako grūdelius piausto labai dideliu tikslumu, kad išlaikytų pastovų grūdelių dydį. Parako grūdelių matavimai ir svėrimai atliekami elektroninių įrengimų pagalba.

— Amerikiečių oro jėgos išbandė **foto lemputę**, kuri sušvis vieno biliono žvakių stiprumu — keturis kart stipriau negu vartojamos iki šiol nuo Korėjos karo.

— Š.m. sausio mėn. penki pakrančių gynybos laivai 40 mazgų greičio, ginkluoti raketomis, iš Cherbourg uosto, kur ir buvo pastatyti, per Gibraltarą, įplaukė į Haifos uostą. Prancūzai turėjo iš žydų užsakymus laivams 1967 m., bet dėl įvairių priežasčių laivų pristatymas užsakytojams buvo sutrukdytas. Laivai yra 250 tonų. Tuo pačiu laiku prancūzai susitarė su Libija metų bėgyje pristatyti 50 sprausminių kovos lėktuvų ir 200 tankų.

— Manevrai, yra paskutinis karinių jėgų apmokymo etapas. Platesne apimtimi, tai politinė valstybės ginkluoto pajėgumo demonstracija, kurią kartais paseka ginkluoti veiksmai — karas. 1914 metų birželio mėn., Bosnijoje prie Sarajevo buvo vykdyti Austrijos ir Vengrijos manevrai tikslu išprovokuoti Serbiją ir Montenegro (Badurina "Maneuver Control"). Prisimintini 1939 m. vokiečių manevrai Silezijoje, prieš Lenkijos užpuolimą. Pastaruoju metu ypatingai dažnai vyksta manevrai Europoje ir Vidužemio jūros srityje — kai anksčiau manevrai buvo vykdomi vieną kartą metuose, dabar vieniems manevrams pasibaigus, įkandin vykdomi sekantieji. Po Čekoslovakijos okupacijos, Bundwehr'as Vak. Vokietijoje nuolat manevruoja atskirai; amerikiečių ir britų jėgos atskirai. Lygiagrečiai Vidužemio jūroje vyko jungtiniai amerikiečių, britų, prancūzų, italų, graikų ir turkų laivynų manevrai. Tuo pačiu metu sovietai vykdė plataus masto manevrus Čekoslovakijoje ir Vakarų Berlyno srityje.

Manevrų vieta ir pobūdis, normaliai, iš anksto skelbiama. Parenkama provokuojanti vieta, kur jautriai susiduria šalių interesai, kad sukėlus įtampą. Sutraukiamos ginkluotos jėgos iš didelių tolių, dažniausiai oro transporto priemonėmis, kad susidarytų bauginantis įspūdis, netikėtai atsiradus stipriam ginkluotų jėgų telkiniui; ginklai ir veiksmų pobūdis — kas nors naujo, iki to laiko dar nenaudota (prieš Čekoslovakijos okupaciją, rusų vykdomuose manevruose buvo pabrėžtas taktinis branduolinių ginklų panaudojimas ir apsauga prieš radioaktyvius kritulius).

Šiandieniniai ginkluotų jėgų manevrai nustojo normalios apmokymo prasmės. Jie virto politiniu ir psichologiniu įrankiu šaltajame kare, kuriam galo nesimato.

— — —

Nenumatyti faktoriai, kaip: politika, technologija ir priešo veiksmai labai sunkina krašto ginklavimą gynybai (gen. John P. McConnell). Gen. Eisenhoweris yra daug kartų išryškinęs, kad krašto karinis pajėgumas yra politinis instrumentas tarptautiniuose santykiuose. Valstybės gyvenime yra privalomas pirminis dėmesys derinant ekonominį-industrinį pajėgumą su kariniu, kad laidavus nepriklausomybę. Mūsų karinis pajėgumas yra laidas pasaulio taikai. Mūsų ginklai turi būti galingi, parengti kiekvienam momentui veiksmams, kad pajėgus agresorius bandydamas mus užpulti, rizikuotų būti pats sunaikintas (gen. Eisenhoweris). Kaip praeitais amžiais, taip ir nūdien, žmonijos nelaimei, dar nėra surasta priemonė kivirčus spręsti be karinio pajėgumo įtakos. Visokiose formose pasireiškiantys įvairūs nusiginklavimų minties skleidėjai, yra tik šaltojo karo dalis, nes nusiginklavimo idejos **neegzistuoja** komunistiniuose kraštuose.

Skaitantis su galimybe, atrasti spaudoje amerikiečių galvosenį ir pasisakymus krašto ginklavimo reikalu, naudodamasis J. P. McConnell studija Challenge of the Unknown, bandysiu trumpai patiekti keletą minčių, vertų dėmesio, kad ir tuščiai pilstant iš tuščio kiauran (pagal daugelio mūsiškų pasakymus tuo reikalu), tačiau, tikėdamas, kad kas nors sustos bent trumpam ir pažvelgs iš savo taško į mūsų krašto politinius derinius su krašto gynybos klausimais.

Plk. F. Walker rašydamas apie krašto karinį parengimą sako — nei apie daktarus, advokatus, politikus, dvasiškius, mokytojus ar kitų profesijų amerikiečius taip pašaipiai ir su karteliu nepasisakoma kaip apie karius, karinius profesionalus, kurių akademinis ir patyrimo lygis yra toks pat kaip ir kitų profesijų, taip pat ir atsakomybė, tik su tokiu skirtumu, kad nepriklausomybės praradimą neša visas kraštas, gi, už nepriklausomybės išlaikymą tiesioginiai kovoja ir miršta tik karys. Ir visdėlto karys kaltinamas už nesekmingumus kovose kurios yra priemonės politinių siekių, tarytum nuo kario priklauso politiniai užsimojimai— tikslai. Kai anuose politinių siekių vykdymuose kraštas turi pasitempti, kad padidintų ir patobulintų ginkluotą pajėgumą, tai valdžioje esantys civiliai, kurie smaigsto politines gaires, generolų žvaigždutėse įžiūri militaristus, siekiančius įtaigoti krašto ekonominę būklę ir politinius uždavinius. Amerikiečių laimei, I ir II Pas. karuose, jų sąjungininkai sudarė sąlygas, kad amerikiečiai turėjo laiko ir galimybės priešo netrukdomi suorganizuoti ginkluotas jėgas. Šiandien, gi, skrendant raketoms 15,000 mylių per vaalndą, apie kokį pasirengimą net ir minties negali būti. Šiandieninėse krašto išsilaikymo problemose, kokios jos bebūtų, ekonominės, politinės ar kultūrinės, visos profesijos, amatai ar darbų rūšys sueina vienon vagon ir iš jų reikalaujama augščiausio pasirengimo — pirmoje eilėje, akademinio, ypatingai iš

asmenų esančių vadovaujamuose postuose — kariniuose, ar civiliuose (P. Huntington — The Soldier and the State). Gi E. H. Bacon sako — krašto karinis pajėgumas yra pagrindas politinėms ir ekonominėms inspiracijoms — be karinio pagrindo iki šiol dar nebuvo įvykdyta didesnių politinių ar ekonominių užsibrėžimų (American Military Policy). Ten pat dar pabrėžiama, kad kariniai veiksmai užpildo spragas, kurios atsiranda dėl politikos klaidų. Kai nesenai demonstrantai prie Pentagono šaukė — sustabdyt bombardavimus, grąžinti vyrus namo, visuomenė piktinosi spaudoje kariuomenės savižudžiu karu Vietname, visai užmiršdama, kad kariuomenė prisiėmė visuomenės sprendimą, per civilinę valdžią, vykdyti jos (visuomenės) pačios sprendimą ir kad tos pačios visuomenės nariai miršta ir kenčia žaizdas, kad ta pati visuomenė aprūpina kovojančius savus žmones—karius, ir kad siunčiami gerai paruošti vyrai, kad geriausiai baigtų spręsti galutinėmis priemonėmis, civilių neišspręstas politines, ar ekonomines problemas (S. P. Huntington, The Soldier and the State).

Amerikos visuomenė pasireiškė vieningai Japonams užpuolus Pearl Harbor, tačiau tai buvo tik trumpas impulsas.

Kario galvosenoje yra labai aiškus įsitikinimas, kad bet kas mažiau negu visiškas laimėjimas gali virsti visišku pralaimėjimu (advokatas gali pralaimėti bylą, tačiau jis pasilieka savoje profesijoje teisėtas, gydytojui gali nepavykti išgydyti ligonį, tačiau, jis savo profesijoj pasilieka teisėtas, karys pralaimėjęs mūšį kaltinamas nesugebėjimu laimėti ir nelaikymu priesaikos ginti krašto interesus ar nepriklausomybę).

Laimėjimui didžiausią įtaką daro ginklai ir kario pasitikėjimas jais; ginklai kuriais visuomenė jį aprūpina. Taktika — ginklų panaudojimas, kuri negali būti vienos dienos padarinys, atsiradęs pripuolamai, kelių pripuolamų žmonių tarpe; tai yra mokslas reikalaujantis pasirengimo teoretinio ir praktiško. Negalima pamiršti karinių tradicijų išugdytų taikos metu, kurios turi taip pat didelės įtakos — jos kariams yra autoritatyvinės (įsakomos) nes pati sistema yra piramidės formos, kurios viršūnėje yra tik vienas akmuo — juo augštesnė padėtis, tuo didesnė įsakomoji galia, tuo pačiu, didesnė atsakomybė. Šiai atsakomybei pakelti reikalingos ir priemonės — vien individualių savybių neužtenka. Todėl ir tradicijos, išsineštos į kautynių lauką, yra skirtingos atsakomybės ruožtu nuo teismo salės, operacinio stalo, mokyklos lentos ar bažnyčios sakyklos (The Soldier and the State).

Gen. MacArthuro karinės tradicijos kovoje su Japonais išvedė amerikiečius iš palūžimo traukiantis į pergalingą priešpuolį. Gen. Pattono pasekmingo veržlumo priežastis buvo 3-je armijoje vyravę karinės tradicijos. Kai politinės priemonės virsta nesekmingomis krašto likimas pereina ant karių pečių, kad taikos metu karinių tradicijų atmosferoje išugdytas karys, kraštutinį sunkumą išneštų laimėjiman greičiausiu ir mažiausiai nuostolingu keliu. Su tuo rišasi pasirengimas, kuris turi būti planuojamas pirmyn. Jis nesiremia vien kiek yra vyrų, lėktuvų, tankų, pabūklų. Tikrai pasirengta yra tuomet, kai ginklavimas ir taktika atatinka laiko reikalavimus, kuris prie nūdieninės technologijos negali būti šios dienos, bet turi būti numatytas koks bus tinkamas rytoj, nes politikos (civilių) veiksmai, nepasisekę šiandien, bus tęsiami karių rytoj, jau rytdienai tinkamais ginklais. Žmonių ištekliai virsta tik žaliava be veikimo laikui pritaikintų ginklų. Amerikos karys nūdien nėra tas pats samdinys, samdomas tik kilus reikalui, — jis yra integralinė dalis šeimos, apylinkės, kurioje gyvena ir dirba, ir viso krašto. Šiuo metu jau nebegalima atrubežiuoti militarinės, politinės, socialinės ir ekonominės struktūrų valstybės gyvenime (Bruce, Tools of War), todėl ir krašto nepriklausomybės išsilaikymo planavime jos privalo įeiti kaip integralinė visuma.

Šiandieninis amerikietis karys yra stipresnis, geriau apmokytas, sumanesnis ir daugiau pasišventęs (atsidavęs) Amerikos idealams, negu buvo ankstyvesnių generacijų. Jis labai vertina gyvenimą, bet rizikuoja juo, kad išlaikytų savus idealus. Jo drąsa ir sumanumas veiksmuose prašoka buvusių. Jis parodo daug supratimo ir užuojautos nelaimėn pakliuvusiems (Vietnamo veiksmuose). Amerikietis karys yra Amerikos idealų įkūnijimas (R. T. Kelley). Su šitokiu kariu eina ir krašto technologija, kad aprūpintų kovotoją tinkamais ginklais. Parengiami augštų kvalifikacijų kadrai, didelio išsimokslinimo ir patyrimo vadai. Tik krašto vieningai sutelktos jėgos parodo pilną pajėgumą ir įgalina teigiamai spręsti vykstančio gyvenimo problemas tiek krašto ribose tiek tarptautinėje arenoje.

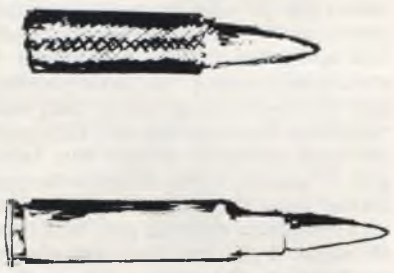

7.62 mm šovinių palyginimas: viršuje — be tūtelės.

SOVIETŲ JŪRINĖS JĖGOS

Vakariečių jūrų jėgų organizacija po II Pasaulinio karo bazavosi lėktuvnešiais ir sprausminis lėktuvais, didelio veikimo spindulio, kad galėtų permesti branduolinės energijos ginklus į strateginius taikinius. Vėliau ją papildė povandeniniais laivais su raketomis.

Rusai, po II Pas. karo, jūrų ekspansijai nematydami geros ateities lėktuvnešiuose, susikoncentravo į povandeninius laivus, derinant jų veikimą su kitomis jūrų jėgomis, ginkluotomis branduolinės energijos užtaisų raketomis, strateginiams uždaviniams vykdyti.

Adm. S. Gorškovas, 1956 m. perėmęs rusų laivyno vadovavimą, su adm. N. Isačenkovu — laivų statybos ir ginklavimo viršininku, pertvarkė laivų organizaciją, kuri duos naują veidą jūrų kare.

1957 m. sustabdė **Sverdlovo** klasės šešių laivų statybą ir perėjo į naują laivų tipą: helikopterių lėktuvnešius, raketomis ginkluotus naikintojus ir greitus patrulinius laivus, taip pat ginkluotus raketomis.

Pirmiausiai, sumodernino naikintojus: 1957 m. **Kotlin** klasės naikintojus, esančius Juodojoje jūroje, perginklavo — patrankas pakeitė **Strela** raketomis, 173 mylių tolinašos. 1959 m. tą patį padarė trims **Kilden** klasės ir dešimčiai **Krupny** klasės naikintojams. 1964 m. pasirodė pirmas **Kašin** naikintojas, ginkluotas vairuojamomis raketomis, priešlėktuviniais pabūklais ir priešpovandeninių laivų raketomis. Greitis siekia iki 35 mazgų. Kitas **Kynda** klasės, 4300 tonų laivas, 34 mazgų greičio yra ginkluotas dviem raketų laidymo platformom, po du vamzdžius kiekvienoje. **Shaddock** raketos yra 33 pėdų ilgio, 450 mylių tolinašos, valdomos radaru (šios raketos gali turėti ir branduolinės energijos užtaisus). **Kynda** laivų buvo pastatyta

keturi, po kurių sekė patobulintas **Kresta** — 6000 tonų, 34 mazgų greičio, kuriame sumažinta raketų laidymo platformos, tačiau, padidintas ginklų kiekis priešlėktuvinei ir priešpovandeninei gynybai.

Kiti raketomis ginkluoti patruliniai laivai — **Osa** ir **Komar** klasės, viso apie 150 laivų, yra ginkluoti **Styx** trumpų atstumų raketomis. Jų daugiausia šiuo metu yra Vidužemio jūroje (**Komar** klasės laivas, raketa **Styx** paskandino žydų naikintoją **Elath**, 1968 m. 5 dienų karo metu).

Rusų povandeninis laivynas išaugo daugiau kaip 365 laivų, iš jų 50 varomi branduoline energija ir 100 ginkluoti raketomis; iš jų bent 10 "H" klasės yra ginkluoti **Polaris** tipo raketomis. Be tų, apie 10 "N" klasės laivų yra pritaikyti kovoti prieš povandeninius laivus. Priedui, kovai prieš povandeninius laivus, yra pastatyti specialūs helikopteriai **Harp** ir juos nešioti laivai, **Moskva** ir **Leningrad** (apie 650 pėdų ilgio, 25,000 tonų, po 35 helikopterius kiekvienas). Šie laivai dar turi paskirtį remti žemynan išsikėlimų veiksmus (tam turi pasigaminę apie 150 amfibinių laivų). 1965 m. pagamino **Aligator** tipą, skirtą specialiai išsikėlimams, 4000 tonų, su kranais, palyginamai didelio greičio.

Paminėtina didelis kiekis jų žvalgybos laivų, šiuo metu paplitusių viso pasaulio vandenyse ir minininkų, kuriuos rusai naudojo ir tobulino ilgą laiką.

Rusų komercinis laivynas, šiuo metu, yra ketvirtoje vietoje, tačiau jame yra didelis procentas modernių laivų. Praeitais metais komercinio laivyno bendras tonažas siekė 10,5 miliono tonų. 1980 m., numatoma, pakils iki 27 mil. tonų. Didelė dalis komercinio laivyno lengvai gali būti pritaikyta kariniam veikimui. Plataus masto karo atveju, komercinis laivynas vargiai būtų panaudotas dėl stokos modernių naikintojų apsaugos. **Ryga** klasės ankstyvos konstrukcijos laivai iškristų dėl lengvo pažeidžiamumo.

Iš lydėjimo — apsaugos laivų minėtina **Petia, Kola, Mirka** klasės. **Kola klasės yra priskaitoma virš 12** laivų, ginkluotų keturiais 100 m m pabūklais, torpedomis ir priešlėktuviniais pabūklais. **Petia** — virš 20, ginkluotų dviem bokštais, po du 85 m m pabūklus kiekvienam, 4 torpediniais vamzdžiais, 28 mazgų greičio. **Mirka** — nujausias laivas, su 12 torpedų vamzdžių, automatiškai užtaisomų.

Priskaitytina didelis kiekis pakrančių apsaugos laivų, nuo 200 iki 500 tonų. Jie ginkluoti 57 m m radaru valdomais priešlėktuviniais pabūklais (dvivamzdžiais). Keturiais torpedų vamzdžiais ir 12 raketų laidymo vamzdžiais (tokio tonažo laivams tai didelis ginklavimas).

Rusų laivynas skirstomas į: Ramiojo vandenyno, Šiaurės, Baltijos ir Juodosios jūros grupes. Šiuo metu manoma, be jų dar yra: Atlanto, Vidužemio, Indijos Vandenyno, Barento jūros, Norvegijos pakraščių, Aliaskos įlankos ir Karibų jūros grupės.

Rusai, laivų skaičiumi (virš 2,000) seka po amerikiečių.

"Praeityje mūsų laivyno paskirtis buvo pakrančių apsauga ir taktiniai veiksmai derinant su žemyno jėgomis. Dabar mes turim būti pasiruošę plataus masto puolimo veiksmams prieš jūrų ir žemės imperialistų jėgas bet kuriame žemės taške" (adm. Gorškovas (50-ties metų laivyno sukakties proga).

B. B.

PAGERBTI KOVOTOJAI UŽ LIETUVOS LAISVĘ

Lietuvos kariuomenės atkūrimo 51 m. ir Šaulių sąjungos įsteigimo 50 m. minėjimas, Los Angeles mieste, buvo pradėtas Šv. Kazimiero parap. bažnyčioje pamaldomis. Lapkričio 23-ji, sekmadienis, kaip tik ir buvo tikroji Lietuvos Kariuomenės Atkūrimo Diena.

Už žuvusius karius, šaulius ir partizanus mišias aukojo kun. dr. Algirdas Olšauskas, o pamokslą, šiam minėjimui pritaikytą, pasakė prel. dr. Juozas Končius, svečias iš Floridos. Pamaldose dalyvavo organizacijos su vėliavomis.

Parapijos salėje minėjimą pravedė O. Žadvydas, Juozo Daumanto šaulių kuopos pirmininkas. Įnešus į salę organizacijų vėliavas, po Amerikos himno, invokaciją sukalbėjo ir žodį tarė prel. dr. J. Končius. Žuvusieji kovotojai už Lietuvos laisvę buvo pagerbti tylos susikaupimu. Sveikinimo žodį tarė dr. J. J. Bielskis, Lietuvos gen. konsulas, ramovėnų ir šaulių garbės narys.

← Teis. S. J. Paltus skaito paskaitą Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjime. L. Kanto nuotr.

Paskaitą skaitė teis. S. J. Paltus. Meninę dalį pravedė Inga Tumienė. Moterų choras "Vakarų Aidai", kurį sudaro dainininkės: Inga Tumienė, Onutė Orlovaitė, Janina Čekanauskienė, Janina Radvenienė, Adelė Narkevičiūtė, Birutė Dabšienė ir vadovė muz. Ona Metrikienė, padainavo keletą dainų. Solo atliko sol. B. Dabšienė ir sol. Vincas Šaras. Minėjimas baigtas Tautos Himnu.

Ramovėnai ir šauliai-lės rinko aukas Lietuvos Laisvės kovų invalidams. Aukų surinkta $247.55.

Rinkėjams kas metai tenka iš kai-kurių aukotojų išgirsti nemalonių priekaištų. Užmetimai liečia pačią LLKI draugiją. Būtent: neskelbiama duomenų, kam ir kiek paskirta aukų (invalidams). Nėra revizijos komisijos, be to, į d-jos valdybą įeina tik du nariai. Tai nusiskundimai aukotojų ir į juos aukų rinkėjai neturi nei galimybės, nei teisės, tinkamai nei reaguoti, nei atsakyti. Kad ateityje nesikartotų nusiskundimai, LLKI draugijos valdyba turėtų tuos užmetimus apsvarstyti ir per spaudą informuoti visuomenę. **O. Žadvydas**

KARIUOMENĖS ŠVENTĖ 1969 M.

Ročesteryje pradėta lapkričio 30 d. pamaldomis už žuvusius ir mirusius Lietuvos Laisvės kovose.

Ypatingai puikų pamokslą pasakė dominikonas filosofas dr. Tomas Žiūraitis, augštai įvertindamas lietuvio kario kraujo auką. Mišias atlaikė kun. Liūdas Januška, kurių metu jautriai giedojo savos kūrybos giesmes sol. Vlada Sabalienė; jai akomponavo muz. R. Obalis.

Šventės minėjimas įvyko gruodžio 7 d. parapijos salėje. Atidaromąjį žodį tarė ramovėnas Andrius Cieminis, jis ir visą minėjimo programą pravedė. Sugiedoti Amerikos ir Lietuvos himnai, žuvusieji ir mirusieji pagerbti gilių susikaupimu. Pakviestas tarti žodį plk. R. Liormonas kalbėjo apie Lietuvos karalių ir atkurtos nepriklausomos Lietuvos kariuomenę, jos kovas, svarbesnius mūšius, pirmąsias aukas ir tolimesnes partizanų kovas ir aukas. Ramovėnų pirm. V. Vitkus paskaitė savo atsiminimus iš 1940 m. apie rusų okupantų pastangas ir kruvinas priemones sukomunistinti patriotinę lietuvių kariuomenę.

Meninėje dalyje deklamavo ramov. Pr. Puidokas ir ramov. P. Matiuko sūnus Petriukas. Moterų sekstetas, choro vedėjo Jono Adomaičio paruoštas, padainavo keletą dainelių, gi ponios Reginienės vadovaujamas jaunimas entuziastingai pašoko keletą tautinių šokių. Į minėjimą atsilankė nemažas skaičius karių bičiulių.

Iš surinktų aukų paskirtos pašalpos karo invalidams, laikraščiui KARYS ir radijo klubui.

R. Liormonas

Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimai Vokietijoje

MAINZE

VLB Mainzo apylinkė yra viena "kariškiausių". Jos nariais yra savanoriai-kūrėjai majorai J. Černius ir J. Kriščiūnas, su jais nuolatinį ryšį palaiko gen. št. plk. V. Sutkus iš Bad Kreuznacho ir mjr. P. Gudelis iš Lembergo. Čia dar neseniai buvo lietuvių darbo kuopa. Todėl mūsų kariuomenės sukaktys Mainze kasmet minimos. Ir 1969 m. ji paminėta, nors pagrindinis tokių minėjimų rengėjas J. Kriščiūnas vis dar neįstengia visiškai atsitiesti po širdies infarkto. Visa minėjimo ruošimo ir, atrodo, išlaidų dalies našta šį kartą krito ant apylinkės pirmininko dipl. ekon. J. Matulaičio pečių.

Minėjimas pradėtas pamaldomis Karmelitų bažnyčioje 12 val. Jas laikė tėv. Alf. Bernatonis ir kun. V. Damijonaitis. Galingai griaudė vienuolyno bažnyčios vargonai po muz. V. Banaičio pirštais, bet neįstengė nustelbti dar galingesnio solistės Br. Gailiūtės-Spiess balso. Porą giesmių giedojo visa bažnyčia.

Pamokslą lietuviškai ir vokiškai pasakė tėv. A. Bernatonis. Jis nurodė, kad mūsų kariuomenės minėjimas derinasi su lapkričio nuotaikom. Tą mėnesį švenčiamos Vėlinės, Atgailos ir maldos diena (Buss- und Bettag), vyksta mirusiųjų minėjimas (Totensonntag). Šios mišios aukojamos už tėvynę ir tikėjimą žuvusius lietuvius. Priminė saviesiems ir ypač vokiečiams, kad po I Pasaulinio karo lietuviai dar porą metų turėjo kovoti prieš bolševikus, rusų-vokiečių dalinius ir lenkus už savo nepriklausomos valstybės atstatymą. Po II Pasaulinio karo, kai Vakarai naudojosi taikos palaima, lietuviai dar 8 metus kovėsi su sovietiniu okupantu. Dešimtys tūkstančių žuvo kovoje, šimtai tūkstančių buvo nukankinti Sibire. Už juos pasimelsta iš Sibiro lietuvaičių maldaknygės.

Akademinė ir meninė minėjimo dalis vyko Neubrunnenhofo viešbučio salėje-svetainėje. Ją 15 val. pradėjo apylinkės pirmininkas J. Matulaitis. Jis pasveikino visus savanorius-kūrėjus su gen. št. plk. V. Sutkum priešaky. Žuvusieji pagerbti atsistojimu, per garsintuvą skambant karo invalidų komandai ir jų orkestrui grojant "Marija, Marija" Kaune prie paminklo žuvusiems už Lietuvos laisvę.

Paskaitą vokiečių ir lietuvių kalbomis skaitė temperamentingasis ir originalusis kalbėtojas V. Banaitis. Jis visada pažeria kontraversinių, drąsių teiginių, todėl jo klausytis visados įdomu. Bandysime perduoti keletą jo minčių ir pateiktų duomenų apie mūsų kariuomenę.

1918 m. Vilniaus žydų laikraštyje buvo išspausdintas sarkastiškas skelbimas, kad Lietuvos kariuomenei reikalingi savanoriai su savo ginklais, drabužiais ir maistu. Toje pašaipoje, deja, buvo ir liūdnos tiesos. Iš tikro, ginklus tada turėjo rusai, lenkai, vokiečiai, tik ne lietuviai. Jie buvo išsikeisti į maistą, nusipirkti ir kovose iš priešo atimti. Nepaisant prasto ginklavimo ir aprangos, lietuvių žygiai buvo vainikuojami laimėjimais. 1919 m. pradžioje jauniems mūsų daliniams pasisekė sulaikyti bolševikų veržimąsi ties Kėdainiais (Taučiūnų kaimo laukuose žuvi pirmasis savanoris Povilas Lukšys) ir metų bėgyje nublokšti juos už Dauguvos. Susidorota ir su Bermonto-Avalovo daliniais. Apsiginta nuo į Kauną pasiryžusio žygiuoti Pilsudskio, kurio lenkiškai Lietuvai sąjungininkai ruošėsi padovanoti Klaipėdą. Pasibaigus kovoms, mūsų kariuimenė buvo demobilizuota. Visas dėmesys sutelktas į ūkinį krašto atstatymą ir kultūros kėlimą.

Išeivijoje dažnai girdime priekaištų, kad nepriklausomoje Lietuvoje per daug lėšų buvo skiriama kariuomenei, kad viešpatavo militarizmas. Ar kaltinimas pagrįstas? Stambiausia suma gynybos reikalams buvo paskirta 1939 m., kai buvo įvykdyta dalinė mobilizacija. Ji pasiekė 89 milijonus litų, arba 23% tų metų biudžeto, arba 5,3% tautinių pajamų (latviai 1939 m. — 7,6%). JAV-bės kariniams reikalams dabar skiria 48% biudžeto arba apie 13% tautinių pajamų, Švedija apie 12%, iš NATO valstybių reikalaujama skirti 10%.

Iš kitos pusės sakoma, kad sovietinė Lietuva apsieina be gynybos išlaidų. Betgi Lietuvos vyrai turi tarnauti ne savo, o rusų kariuomenėje. Pusė okup. Lietuvos pramonės dirba karo reikalams. O kokiems reiaklams sunaudojamos Lietuvos į Sovietų Sąjungos biudžetą pervedamos sumos?

Toliau priekaištaujama, kad ir tos, palyginti nedidelės sumos, išleistos nepriklausomos Lietuvos kariuomenei, buvusios lyg į balą išmestos. Ji negalėjo mūsų krašto apginti nuo okupacijos ir jo neapgynė. Kas kita dabar, kai už jo stovi galingoji Sov. Sąjunga. Bet argi Sov. Sąjunga 1941 m. apgynė Lietuvą? Jos okupacinių dalinių buvimas pavertė mūsų tėvynę karo lauku.

Aišku, jog Lietuva viena negalėjo pasipriešinti sovietų invazijai. Tačiau tai padaryti būtų, gal būt, įstengusios

(Nukelta į virš 3 psl.)

A. A.

Kpt. Vaclovas Alksninis

Lietuvos kariuomenės kūrėjas-savanoris kpt. Vaclovas Alksninis staiga ir netikėtai mirė sausio 16 d.

Buvo gimęs 1902 m. gruodžio 15 d. Giraitės km., Šventežerio vls., Seinų apskr. Lietuvoje buvo Šaulių S-gos, Šakių apskr. rinktinės vadas.

Vokiečių okupacijos metu ėjo Vilniaus apskr. v-ko pavad. pareigas. Vokiečių buvo suimtas ir laikomas koncentracijos stovykloje.

Iš Vokietijos į JAV atvyko 1946 m. ir apsigyveno New Yorke, kur Maspethe įsikūrė nuosavame name.

Buvo veiklus visuomenininkas ir politikas, nenuilstantis lietuviškos veiklos dalyvis ir rėmėjas, aktyvus ramovėnas ir nuoširdus KARIO rėmėjas.

Pašarvotą Šalinskų šermeninėje velionį lankė šimtai jo bičiulių. Atsisveikinimas įvyko sausio 18 d. vakare. Prie karsto, jo bičiuliai ramovėnai stovėjo sargyboje su vėliavomis.

Palaidotas sausio 19 d. Cypress Hills kapinėse, Woodhavene.

Liko nuliūdusi žmona Gabrielė, sūnūs Algirdas ir Vytautas (JAV laivyno karininkas), su šeimomis ir brolis Vincas.

Nuotraukoje (deš.) kpt. V. Alksninis kalba Lietuviškosios Enciklopedijos užbaigimo iškilmėse (R. Kisieliaus nuotr.).

MIRĖ VIRŠILA ALBINAS KRIŠČIŪNAS

Mažas mūsų ramovėnų skyrius ir kas met vis retėja. Mirtis negailestingai, beveik kas met, pasiima po vieną narį. O naujų neateina.

Po sunkios, bet trumpos ligos, iš mūsų tarpo išsiskyrė viršila Albinas Krišč iūnas. Mirė 1969 m. lapkričio mėn. 19 d. ligoninėje. Lapkričio mėn. 21 d. buvo pašarvotas D. J. Earamino laidotuvių koplyčioje, kur ramovėnai atidavė paskutinę pagarbą savo nariui, stovėdami prie karsto garbės sargyboje.

Lapkričio mėn. 22 d., po gedulingų pamaldų Šv. Baltramiejaus bažnyčioje, velionis buvo palydėtas ramovėnų, artimų draugų ir pažįstamų į amžinojo poilsio vietą, į Šv. Grabo Cheltenham kapines (Philadelphijos miesto dalis).

Viršila Albinas Krišč iūnas buvo gimęs 1916 m. kovo 16 d. Jokubaičių kaime, Gudžiūnų vlsč., Kėdainių apskrities. Jokubaičių kaime augo ir gyveno iki buvo pašauktas į Lietuvos kariuomenę. Kariuomenėje tarnavo II-me Inžinerijos (geležinkelių) batalione Radviliškyje.

Atlikęs būtinąją tarnybą liko tarnauti liktiniu ir pasiekė viršilos laipsnį. Vokiečių okupacijos metu, viršilos laipsnyje, tarnavo Sveikstančiųjų kuopoje Kaune.

1942 m. vedė Janę Šerelytę. 1944 m., traukdamasis į Vokietiją, turėjo palikti mažą dukrytę Laimą, kuri liko senelių globoje. Vokietijoje gyveno Hanau stovykloje. 1949 m. atvyko į Philadelphiją ir visą laiką gyveno Philadelphijoje dirbdamas mechaniko darbą.

Po didelių pastangų ir rūpesčių sulaukė iš Lietuvos Laimos, savo pirmagimės dukrelės. Kiek laimės ir džiaugsmo buvo šeimoje. Ir, rodos, ko benorėti; bet giltinė nepasigailėjo ir atėmė šeimos galvą, ramovėnų narį ir paliko gilų liūdesį, nes paliko žmona Janė, dukra Laima su šeima, sūnus Antanas, tik ką grįžęs iš Vietnamo pragaro, ir dukrelė Lydija, kuri yra dar tik VI-me pradžios mokyklos skyriuje.

Ramovėnai reiškia gilią užuojautą visai a.a. Albino Krišč iūno šeimai ir giliai liūdi netekę veiklaus nario.

Tebūna velioniui lengva svetinga Amerikos žemė ir teilsisi jis amžinoje ramybėje. **Ramovėnas**

A.a. vrš. Albinas Kriščiūnas

SAVANORIS, MAJORAS JUOZAS SAUKA MIRĖ PRIEŠ TRIS METUS

Juozas Sauka gimė 1902 m. kovo mėn. 24 d. Kybartuose. Tėvas Jurgis kilęs iš Vilkaviškio, tarnavo muitinėje. Motina Marija Gerulaitytė kilusi nuo Vištyčio.

Karo pasekoje, 1915 m., šeima persikėlė į Vilnių. Grįžo į Kybartus 1917 m. kai vokiečiai jau buvo okupavę Lietuvą. Juozas Vilniuje užsiliko ilgiau, nes tęsė mokslą. 1918 m. grįžęs į Kybartus ilgai namie nebuvo, nes metų pabaigoje stojo Lietuvos kariuomenėn savanoriu. Juozas Sauka baigė karo mokyklos trečią laidą 1920 m. spalio mėn. 17 d. 1920 m. pabaigoje buvo Ukmergėje. Vyr. ltn. J. Sauka 1927 m. pradžioje, trumpą metą, buvo karo komendantu Tauragėje. Kurį laiką su daliniu stovėjo Biržuose. Pradžioje mokomosios kuopos vadas, vėliau bataliono vadas 8 p. Kauno Kunigaikščio Vaidato pulke. Buvo baigęs Vytauto Didžiojo karininkų kursus. Būdamas savanoris buvo gavęs žemės, kurią pardavė ir nusipirko 32 hektarų ūkį Meškuičių kaime.

Man, atsargos karininkui, teko atlikti karo pratimus nuo 1939 m. kovo mėn. 23 d. iki 1939 m. balandžio mėn. 22 d. Šiauliuose 8 p.p. kur bataliono vadu buvo J. Sauka. Tuo metu, pagalvojau, kad bataliono vadas atrodo, kaip kad tikras karys turėtų atrodyti. Karo pratimus nagrinėdamas išsireikšdavo trumpai ir aiškiai. Tuo metu nežinojau, kad bataliono vadas yra senas karys, nors amžiumi jaunas.

Mjr. Juozas Sauka 1941 m. gegužės mėn. atostogavo Kybartuose. Išsitarė, kad karas neišvengiamas, galėtų slapstytis, bet tuomet nukentėtų saviškiai. Birželio mėn. 3 d. grįžo į dalinį. Birželio mėn. 14-15 d. Varėnos poligone komunistai jį suėmė ir išvežė į Sibirą. Kaipo mokąs rusų kalbą, jis kurį laiką dirbo prie sandėlio ir pagelbėdavo kitiems kaliniams. Išeikvojimo priedangoje jam buvo iškelta byla, bet tuo atveju nenukentėjo, buvo išteisintas. Paleistas iš koncentracijos stovyklos mjr. J. Sauka į Lietuvą negrįžo, nes žinojo, kad ten jam bus sunku gauti darbą.

Mjr. Juozas Sauka mirė 1966 m. rugpjūčio mėn. 21 d., širdies smūgiu, Krasnojarsko krašte.

Morkus Šimkus

Karo mokyklos IV laidos priesaika. Šią laidą baigė S. Darius (kair. rodyklė) ir pernai čikagoje žuvęs plk. P. Žilys.

Kaina 2 c.

MAINZE ... (iš 30 psl.)

visos trys Pabaltijo valstybės kartu. Jos galėjo sumobilizuoti apie pusmilijonį vyrų. Žinoma, bendra gynyba turėjo būti iš anksto sutarta ir jai pasiruošta.

Lietuvos kariuomenė buvo dinamiškiausias mūsų visuomenės vienetas, mūsų tautos valstybingumo mokykla pilna to žodžio prasme. Ji buvo didžiulis ūkinis, kultūrinis ir sociologinis faktorius. Šalia karinių ji turėjo kultūrinius ir auklėjimo uždavinius. Mūsų kariuomenėje dvelkte dvelkė istorinės Lietuvos dvasia (visi pulkai turėjo didžiųjų kunigaikščių vardus). Joje vyravo lietuviškasis elementas, t.y. krašto gyventojų daugumos pirmavimas, tuo tarpu kai kitose srityse, kaip prekyboje, pramonėje, amatuose daug kur pirmavo svetimtaučiai.

Kariniu požiūriu mūsų karys labai augštai vertinamas. Pavyzdžiui, sovietų paskirtas mūsų kariuomenės likvidatorius gen. Žemaitis-Baltušis buvo ja susižavėjęs. Jis pranašavo jai pirmavimą sovietų ginkluotose jėgose. Maskva, matyt, kaip tik to bijodama, neleidžia kurti lietuvių tautinių dalinių net ir sovietinės armijos sudėty. Ji vengia mūsų žmonėms suteikti nors kiek savarankumo. Rusai nori, kad lietuviai visada jaustųsi reikalingi jų globos, nuo jų būtų priklausomi.

Lietuviai nėra militaristai. Neužtinkame nė vienos liaudies dainos, garbinančios karą. Kariavo tik iš didelio reikalo. Ir 1918 m. nebuvo numatyta kurti kariuomenę. Privertė ją organizuoti bolševikų įsibrovimas į kraštą. Jos branduolį sudarė savanoriai. Ir iš viso lietuviai daugiau pasižymėjo ne kaip kariai, bet kaip partizanai, kur pagrindinį vaidmenį vaidina asmeninis apsisprendimas priešintis. O asmeninis pasipriešinimas yra moralinis pasipriešinimas, kurio ginklu nugalėti neįmanoma.

Po trumputės pertraukos sekė meninė dalis. Sol. Bronė Gailiūtė-Spiess iš Belgijos, pianinu palydima V. Banaičio, dviem išėjimais padainavo, o Vasario 16 gimnazijos mokiniai pasirodė su dviem šokiais ir eilėraščiais.

Apylinkės pirmininkas J. Matulaitis padėkojo visiems programos atlikėjams ir dalyviams, kurių tarpe buvo latvių, vengrų, čekų ir italų atstovai.

SCHWETZINGENE

VLB Schwetzingeno apylinkės v-ba suruošė minėjimą lapkričio 23 d.

Minėjimas pradėtas pamaldomis, Lietuvių Darbo kuopų kapeliono kun. Br. Liubino atlaikytomis inžin. kp. kareivinių salėje. Jis pasakė ir pamokslą.

Toje pačioje salėje vyko ir akademinė minėjimo dalis. Atidarė kp. vadas inž. J. K. Valiūnas. Paskaitą skaitė kpt. J. Barasas, Kaiserslauterno Liet. kp. vado pavaduotojas.

Meninę dalį pateikė Vasario 16 gimnazijos mokiniai, vadovaujami mokyt. E. Tamošaitienės.

Po programos svečiai buvo pakviesti kareiviškos vakarienės kuopos valgykloje. Kuopos vyrai pavaišino moksleivius saldumynais.

(Iš PLB Vok. Kr. v-bos Informacijos, Nr. 9/10, 1969 gruodžio 6)

KARIUOMENĖS MINĖJIMAS MELBOURNE

Melbourno ramovėnai šiais metais irgi suruošė tikrai gražų Lietuvos kariuomenės atkūrimo minėjimą lapkričio 22 d., Lietuvių Namuose.

Įnešus vėliavas, susikaupimo minute buvo pagerbti žuvusieji už Lietuvos laisvę ir kapelionas kun. P. Vaseris sukalbėjo invokaciją. Po invokacijos tarė žodį Lietuvių Karių Veteranų Melbourno skyriaus p-kas V. Šalkūnas ir pristatė svečią iš Adelaidės V. Neverauską su paskaita. Svečio paskaita, nors ir neilga, bet turininga ir buvo visų su dideliu dėmesiu išklausyta. Naujas žmogus, naujos mintys ir pavyzdys kaip ilgai nevarginant klausytojų galima daug ką gražaus pasakyti.

Nuskambėjus Tautos Himno garsams ir išnešus vėliavas prasidėjo meninė programos dalis. Pirmasis išėjo solistas Gintaras Kalpokas ir pianinu palydint Danai Jokubauskaitei, padainavo tris dainas. Gintaras Kalpokas dažnai pasirodo lietuvių parengimuose ir yra visada laukiamas mūsų tarpe.

Po solisto pasirodė balerina Vida Brazauskaitė. Balerinos šokis buvo atliktas labai gražiai ir daugiausia plojimų ji susilaukė už nuotaikingą pajaco šokį. Malonu yra matyti, kada jaunoji karta aktyviai talkininkauja lietuviškoje veikloje.

Trečioje dalyje pasirodė svečiai iš Adelaidės su foto, garsų ir žodžių montažu. Pirmoje dalyje buvo rodomos 1968 m. Meno Dienos Adelaidėje. Antroje — praėjusių metų rajoninė skautų stovykla, įkalbėta p. Neverauskaitės ir trečioje dalyje — Lietuvio tremtinio kelias. Montažas sukurtas Vyt. Vosyliaus, žodžius pateikė aktorius J. Neverauskas ir muzikos garsus pritaikė P. Grigonis.

Montažas melbourniškiams buvo staigmena ir nei vienas nesigailėjo atvykęs į minėjimą. Ačiū L. Baltrūnui, kuris padarė pastangas montažo kūrėjus pakviesti į šį minėjimą. Po minėjimo svečiai ir ramovėnai, mažojoje salėje, gėrė kavutę, kurios metu dar kartą buvo pasikeista mintimis bei linkėjimais.

Sekančią dieną, sekmadienį, lapkričio 23 d., minėjimo tąsa jau vyko Šv. Jono bažnyčioje lietuvių katalikų pamaldose. Šventas mišias už žuvusius dėl Lietuvos laisvės atnašavo ir pamokslą pasakė kun. P. Vaseris.

Pamaldose ramovėnai ir jaunimo organizacijos dalyvavo su vėliavomis, o šventinę nuotaiką širdyse žadino P. Morkūno vadovaujamas parapijos choras su savo gražiomis lietuviškomis giesmėmis, kviesdamas maldai už tą mylimą bočių šalį.

Alb. Pocius

SAUSIO 15 DIENOS MINĖJIMAS BRUKLINE

Klaipėdos atvadavimas buvo paminėtas sausio 18 d. Woodhavene, Christ Congregational Church parap. salėje.

2 val. p.p. liuteronų kun. P. Dagys atlaikė pamaldas bažnyčioje. Prie altoriaus dalyvavo ir katalikų kun. dr. T. Žiūraitis, O.P., atvykęs tai progai iš Vašingtono. Jis pasakė ir tai dienai specialų pamokslą, iškeldamas žmogaus pareigas savai tautai ir žemei.

Po pamaldų, perėjus į salę, vyko akademinė minėjimo dalis. Kalbėjo kun. P. Dagys ir eilė visuomenininkų. Pagrindinę kalbą pasakė iš Philadelphijos atvykęs teisininkas J. Stikliorius.

Meninėje dalyje pasirodė solistė Juzė Augaitytė irgi atvykusi iš Philadelphijos.

Nuotaikingoje ir nuoširdžioje dvasioje pabendravo apie 200 dalyvių.

Šį pasisekusį minėjimą suruošė ramovėnai, kūrėjai-savanoriai ir New Yorko Maž. Lietuvos Bičiulių dr-ja.

AUKOJO KARIUI:

Po $25.00 — LVS "Ramovė" Bostono sk., LVS "Ramovė" Rochesterio sk.; **$13.80** — LŠST, Toronto Pūtvio šaulių kp.; **$8.00** — M. Rėklaitis, Chicago, Ill.; **$6.00** — Z. Pakalniškis, Hartford, Conn. **Po $5.00** — J. Matiukas, Woodhaven, N.Y.; V. Numgaudas, Chicago, Ill.; J. Truškūnas, Chicago, Ill. **Po $3.00** — J. Bastys, Peekskill, N.Y.; P. Drabišius, Cleveland, Ohio; A. V. Jonaitis, Cleveland, Ohio; A. Petrauskas, Dearborn, Mich.; J. Sakalas, Omaha, Nebr.; J. Šarūnas, Hamilton, Canada; Pr. Totilas, Omaha, Nebr.; J. Urbšaitis, Cleveland, Ohio. **Po $2.00** — K. Mykolaitis, Detroit, Mich.; V. Patašius, Earlwood, Australia. **Po $1.00** — J. Bielskis, Rockford, Ill.; A. Grinius, Detroit, Mich.; Vl. Janušauskas, Waterbury, Conn.; Jer. Kantanavičius, Omaha, Nebr.; J. Skeivelas, St. Catharines, Canada; A. Skopas, Cicero, Ill.

Lietuvos prekybinis laivas "Panevėžys" Klaipėdos uoste krauna javus iš Lietūkio sandėlių.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams —$7.00, pusmečiui — $3.50, atsk. nr. — 70¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:

K A R Y S
916 Willoughby Avenue
Brooklyn, N. Y. 11221, U. S. A.

Čekius, arba "Money Order" adresuoti "KARYS" vardu.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą.